

**ERFARENHETSEXPERTIS UR EMPOWERMENT-
TEORETISKT PERSPEKTIV**
en systematisk litteraturstudie

STOS7005
Magisteravhandling
30 studiepoäng
Magisterstudier i socialt ar-
bete
Jyväskylä universitet
Karleby Universitetscenter
Chydenius
Hösten 2023
Studerande Bodil Viitanen
Handledare Jiri Nieminen

JYVÄSKYLÄ UNIVERSITET

Fakultet Humanistisk-samhällsvetenskapliga fakulteten	Institution Karleby Universitetscenter Chydenius
Tekijä Bodil Viitanen	
Arbetets namn Erfarenhetsexpertis ur empowerment-teoretiskt perspektiv - en systematisk litteraturstudie	
Läroämne Socialt arbete	Arbetets art Magisteravhandling
Datum Hösten 2023	Antal sidor 46
Abstrakt	
<p>Denna kvalitativa studie studerar <i>erfarenhetsexpertis</i> ur en <i>empowerment-teoretisk</i> synvinkel. <i>Erfarenhetsexperter</i> och deras kunskap har en central betydelse idag inom social- och hälsovården i Finland. En erfarenhetsexpert har oftast en personlig erfarenhet av psykisk eller fysisk sjukdom, missbruk, funktionsnedsättning, klientskap inom socialvården eller erfarenhet av att vara närstående eller anhörig. Erfarenhetsexpertverksamheten har förändrat klienters och tjänsteanvändares ställning och roll de senaste åren. Erfarenhetsexpertens <i>erfarenhetskunskap</i> kan tas tillvara exempelvis i planering, förverkligande, utveckling och utvärdering av tjänster. Idag finns en stark laglig grund för delaktighet för dem som berörs av service och tjänster inom social- och hälsovård. Avhandlingens syfte är att utreda hur erfarenhetsexpertis som sakkunskap beaktas inom sociala sektorn och om empowerment har betydelse i kontexten.</p> <p>I teoridelen beskrivs deltagande och delaktighet i relation till empowerment, makt och socialt arbete. Empowerment som betyder <i>egen makt</i> kan ses som en personlig utvecklingsprocess, men även omgivning, relationer och strukturer påverkar empowerment. Empowerment ger hopp och fakta om att förändring är möjlig. Socialt arbete kan möjliggöra kraftingivande möten med klienter och redskap att påverka systemet, vilket empowerment och demokrati handlar om. Makt är inbyggt i strukturer och relationer. Makt förekommer i socialarbetarens yrkesutövning och i relationen till dem hen ska stödja och hjälpa.</p> <p>Som forskningsmetod användes systematisk litteraturstudie. Urvalet omfattade 10 vetenskapliga kollegialt granskade artiklar och genom kvalitativ innehållsanalys analyserades materialet. I analysen steg fram att sakkunskap och roller är i förändring där professionella och erfarenhetsexperter möts. Resultatet av analysen sammanfattades i tre grupper: <i>kunskap i förändring</i>, <i>deltagande som rättighet att få medverka och styra</i> och <i>maktaspekter</i>. Delaktighet och deltagande möjliggör i bästa fall välbefinnande för erfarenhetsexperten och ökar erfarenhetskunskap bland professionella. Delaktighet och deltagande visar på ett behov att få medverka och dela erfarenhetskunskap med professionella och de styrande. Det kan skönjas motstånd mot förändring i maktrelationer hos professionella. Det upplevs maktlöshet hos erfarenhetsexperter. Erfarenhetsexpertis är något man uppnår genom personlig utveckling, vilket kan möjliggöra att egen makt, empowerment ökar. Erfarenhetsexperter förväntas anta en viss roll, som erbjuds dem av professionella eller de som bestämmer. Trots maktmotstånd ses också delad makt som ett ideal. Barnens rättigheter att få vara delaktiga enligt FN:s deklaration om barns rättigheter utmanar också den professionella makten i denna kontext. Inom socialt arbete finns det både möjligheter och utmaningar inom erfarenhetsexpertis. Att makten har en betydelse i relationer och strukturer som omgärdar erfarenhetsexpertis är påtagligt och det gäller också socialt arbete.</p>	
Nyckelord erfarenhetsexpert,-is, kunskap, empowerment, maktrelationer, deltaganderoller	
Övrig information	

TABELLER

TABELL 1	Olika kunskapsformer.....	7
TABELL 2	Empowermentmodellens kunskapsbaser.....	12
TABELL 3	Finks modell, fritt översatt.....	19
TABELL 4	Analysbegrepp och deras betydelse	22
TABELL 5	Exempel på upplägg av analysbegrepp.....	23
TABELL 6	Sammanställning av studiens inklusions- och exklusions- kriterier	25
TABELL 7	Årtal och antal publicerade urvalda artiklar/år	26
TABELL 8	Kodning och tematisering	36

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING	1
2	SYFTET MED STUDIEN.....	5
2.1	Erfarenhetsexpertis inom social- och hälsovårdssektorn.....	5
2.2	Tidigare forskning om erfarenhetsexpertis	9
3	TEORIBAKGRUND	11
3.1	Empowerment - betydelsen.....	11
3.2	Empowerment - ett professionellt förhållningsätt för socialarbetare?	14
3.3	Om strukturell, relationell och osynlig makt	16
4	FORSKNINGSPROCESSEN	18
4.1	Litteraturstudier	18
4.2	Systematisk litteraturstudie som forskningsmetod	19
4.3	Kvalitativ innehållsanalys och dess centrala begrepp.....	20
4.4	Teoribaserad innehållsanalys	22
4.5	Beskrivning av datainsamling och urval	23
5	FORSKNINGENS RESULTAT	28
5.1	Beskrivning av artiklarnas innehåll, resultat och slutsatser	28
5.1.1	Professionellas sakkunskap i relation till erfarenhetskunskap inom barn- och familjeservice, artiklarna 1-4.....	28
5.1.2	Deltaganderollers betydelse för individen och maktförhållanden, artiklar 5-10.....	32
5.2	Teoribaserad innehållsanalys av resultat	35
5.2.1	Kunskap i förändring.....	36
5.2.2	Deltagande som rättighet att få medverka och styra	37
5.2.3	Empowerment och maktlöshet.....	38
5.3	Resultatets tillförlitlighet och trovärdighet i ett etiskt perspektiv	38
6	AVSLUTANDE DISKUSSION	41
6.1	Erfarenhetsexpertisen och socialarbetets kunskapsmakt- både en utmaning och en möjlighet	41
6.2	Mera forskning behövs om maktrelationer och osynlig makt inom erfarenhetsexpertis och socialt arbete	45

LITTERATURFÖRTECKNING.....47

BILAGOR

BILAGA 1. MATRIS FÖR DATASÖKNING

BILAGA 2. TABELLÖVERSIKT ÖVER VALDA ARTIKLAR I STUDIEN

BILAGA 3. KVALITATIV INNEHÅLLSANALYS AV RESULTATET

1 INLEDNING

Allmänt kan konstateras att *erfarenhetsexpertis* har en central betydelse idag inom social- och hälsovården i Finland. Erfarenhetsexpertverksamheten har förändrat klienters och tjänsteanvändares ställning och roll. Erfarenhetsexpertens *erfarenhetskunskap* av sjukdom, återhämtning, erfarenhet av rehabilitering, vård eller klientskap i socialvården tas tillvara exempelvis i planering, förverkligande, utveckling och utvärdering av tjänster. (Nordling & Rissanen 2020, 42).

I dag finns en starkare laglig grund för delaktighet för dem som berörs av service och tjänster inom social- och hälsovård. År 2015 togs i dåvarande regeringsprogram fram stärkandet av användandet av erfarenhetsexpertis och människors delaktighet som en del av utvecklandet av social- och hälsovården i Finland (Statsrådet 2015, 20). I socialvårdslagen omnämns också stärkande av delaktighet (Socialvårdslagen 1301/2014). I tillämpningsguiden för socialvårdslagen i Finland (2017, 55), konstateras att *socialt arbete bygger på mänskliga rättigheter och samhällelig rättvisa*.

Förutom begreppen *erfarenhetsexpert* och *erfarenhetsexpertis* finns det några andra begrepp som används inom kontexten speciellt i Norden. Jag har själv stött på olikheter då det gäller användning av begrepp. Begreppen *brukare* och *brukarmedverkan* är sådana. *Brukarmedverkan* kan förstås som tjänsteanvändares delaktighet. I teoridelen tas begreppet med eftersom den diskuteras ofta i samband med empowerment och maktaspekter i relation till socialt arbete i Norden. *Brukarmedverkan* (eng. *serviceinvolvement*) innebär således medverkan och delaktighet för tjänsteanvändaren. Begreppet *tjänsteanvändare*, (eng. *service-user*, fi. *palvelukäyttäjä*) är ett mera använt begrepp i olika länder.

Begreppet *brukare* används allmänt i Norden för att beskriva *tjänsteanvändare* (eng. *service-user*). Begreppet används speciellt inom mental hälsa för att beskriva den som använder psykiatrins tjänster eller service. Då det gäller forskning och utvärdering ledd av *brukare* (Shaw, 2009, 12) blir fokus på annat än det som praktiker tänker är nyckelfrågor för forskningen. Istället blir de frågor som *de lidande* (eng. *sufferers*) och *överlevare* (eng. *survivors*) lyfter fram centrala i forskningen exempelvis hur man ska

orka/klara av sin situation, identitet, informationsbehov, stödbehov, självhjälp, omsorg/vård, kvinnofrågor och rättigheter och möjligheter (Shaw, 2009, 8).

Topor (2004, 27) tar upp *återhämtning*, som enligt hen handlar om individens egna insatser, människan som helhet och att individen tar makten över sitt eget liv. Eftersom man i Finland börjat använda begreppet *erfarenhetsexpert*, från finska; *kokemusasiantuntija* är begreppen *erfarenhetsexpert*, *kokemusasiantuntija* och *expert-by-experience* aktuella då det gäller att söka data för denna studie. I teoridelen (kapitel 3) beskrivs klienters och tjänsteanvändares deltagande- och påverkansmöjligheter i ett empowerment-teoretiskt perspektiv och speciellt i relation till socialt arbete..

Enligt Huuskonen (2020) och Laitinen & Nikupeteri (2013) skapar serviceanvändares personliga erfarenheter kunskap och kompetens för individen själv, vilka kan utnyttjas inom socialservice. De beskriver att erfarenhetskunskap är en unik kunskap, som kan skapa ny och omfattande kunskap om den samlas in och processas gemensamt. De lyfter fram att personliga erfarenheter kan breddas till bredare och ny kunskap. Då personlig kunskap breddas till mera allmän kunskap möjliggör detta exempelvis utveckling av tjänster. (Huuskonen 2020, 16, Laitinen & Nikupeteri 2013, 431).

Mitt intresse att studera mera om erfarenhetsexpertens roll och erfarenhetskunskapens betydelse väcktes för att det verkar finnas olika *uppfattningar om* vem kan kalla sig erfarenhetsexpert eller *har rätt* att kalla sig erfarenhetsexpert inom social- och hälsovården i Finland. Man kan fråga sig att vad förväntas av en erfarenhetsexpert. Kan erfarenhetsexperten lyfta fram de erfarenheter hen själv önskar eller finns det regler eller begränsningar i vad hen får eller kan lyfta fram i social- och hälsovårdssammanhang?

Allmänt kan konstateras att idag utbildas erfarenhetsexperter i vårt land av olika aktörer och utbudet och inriktningar varierar beroende på organisationens bakgrund, syfte och ideologiska grund. Föregångare har varit mentalhälso- och missbrukarorganisationer, som också utvecklat verksamheten i en demokratisk riktning. Här kan nämnas Centralförbundet för mental hälsa (MTKL Mielenterveyden keskusliitto) som varit en föregångare i detta utvecklingsarbete. Nämnas kan också nätverket Koulutett kokemusasiantuntijat ry (KoKoA), som grundats av organisationer för att koordinera och förmedla utbud och efterfrågan på utbildade erfarenhetsexperter Finland.

Enligt Moula (2009) är socialt arbete inte en neutral verksamhet utan beskrivs som ett arbete som gynnar de resurser, fattiga och utsatta personer med fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar, barn, ungdomar och kvinnor som har blivit fysiskt eller psykiskt misshandlade och andra som behöver hjälp och stöd. Vidare tar hen fasta på att socialt arbete handlar om förändringsarbete och lyfter fram att ibland behöver människor hjälp och stöd att skapa förändringar i sina liv och för att lösa vissa problem. Moula betonar vidare att empowerment-orienterat socialt arbete är en

specifik förändringsprocess som bygger på tro på varje brukares/tjänsteanvändares och individs biopsykosociala kapacitet att förändra och förbättra sin situation. Socialarbetaren kan genom samarbete och dialog underlätta denna process. (Moula 2009, 17-18).

Moula (2009) beskriver att ibland används begreppet *egenmakt* eller *hjälp till självhjälp* på svenska för att beskriva empowerment. Enligt Saleebey (2002) och Moula (2009, 19) används begreppet *styrke-perspektiv*, översatt från engelskans *the strengths perspective*, synonymt med *empowerment* ör att lyfta fram idén om att styrkan finns i och kring individerna.

Enligt Payne (1997) och Moula (2009) beskrivs empowerment som ett sätt att hjälpa klienter att samla styrka för beslutsfattande och handling i sina liv och att utveckla sina kapaciteter och sitt självförtroende. De lyfter fram en studie om hur socialarbetarna i USA uppfattar *empowerment*. Deras tankesätt bygger på förmågan att inkludera kontroll över våra liv, tillit till vår skicklighet att handla för det som är viktigt för oss och medvetenhet om möjligheterna att kunna fatta beslut. (Payne 1997, Moula 2009, 19)

När man tar upp empowermentperspektivet kommer man in på begreppet *välbefinnande* som Nygård (2013, 59) diskuterar. Enligt hen ligger engelskans *wellbeing* väldigt nära och kan till och med sägas vara synonymt med begrepp som välfärd och livskvalitet, livstillfredsställelse eller lycka. Nygård konstaterar att det verkar bli allt vanligare att forskare använder begreppet *välbefinnande*. Nygård tar upp att begreppet mänskligt välbefinnande är ett tillstånd av både objektiv och subjektiv hälsa som påverkas av olika faktorer såsom materiella, fysiska, psykologiska, och sociala faktorer. Hälsan har en bred innebörd menar Nygård och det diskuteras ofta huruvida välbefinnande är en form av hälsa eller om hälsan däremot är en förutsättning för mänskligt välbefinnande. (Nygård, 2013). Enligt Världshälsoorganisationen WHO (2020) är hälsa

"ett tillstånd av fullständigt mentalt och socialt välbefinnande och inte endast frånvaro av sjukdom eller handikapp" (WHO, 2020).

Nygård diskuterar om det är möjligt att definiera välbefinnande som en form av livstillfredsställelse som påverkas av både människors behov och hennes resurser samt hennes kapacitet att utifrån detta skapa ett meningsfullt liv (Nygård, 2013, 59-60).

Att fungera som erfarenhetsexpert innebär dels att den egna kraften stärks och dels en fas i återhämtningen vars varaktighet och betydelse varierar (Rissanen, 2015; Nordling & Rissanen 2020, 42). Sammanfattningsvis kan vi konstatera att erfarenhetsexpertis kan handla om återhämtningserfarenheter t.ex. från psykisk ohälsa, missbruk, handikapp, närståendevåld och misshandel, omhändertagande i egen barndom eller

egna barns omhändertagande, traumatiska upplevelser eller andra livsupplevelser.
Det kan också handla om anhörigas erfarenheter.

2 SYFTET MED STUDIEN

2.1 Erfarenhetsexpertis inom social- och hälsovårdssektorn

Syftet med denna studie ligger i att se närmare på erfarenhetsexpertisen roll och erfarenhetskunskapsanvändning inom socialvården. Ifall vi önskar utveckla socialarbetet och sträva till att förverkliga socialarbetets syften som professionella socialarbetare, är det viktigt att också teoretiskt utvärdera socialarbetet i relation till erfarenhetsexpertis. Samtidigt är det viktigt att lyfta fram erfarenhetsexpertisen i sig självt och dess betydelse för den enskilde, för grupper men också för organisationer. Enligt Siitonen (1999, 181) kan valfrihet, stämning, respekt, och trygghet inverka på att *egen makt/empowerment* är möjligt inom sådana miljöer där dessa omständigheter beaktas. En aspekt som kommer in i bilden då man talar om erfarenhetsexperter och erfarenhetsexpertis är delaktighet. Genom denna studie är avsikten att försöka utreda betydelse och förståelse av sammanhang mellan erfarenhetsexpertisens kunskap och sakkunskap inom social- och hälsovård.

En erfarenhetsexpert är delaktig men kan hen använda sin erfarenhet i förverkligande/utvecklande av social- och hälsovård eller i beslutsfattande i samhället? Man kan fråga sig vem/vilken organisation eller politiska system definierar den rätten till delaktighet eller medverkan? Denna fråga är både intressant och utmanande och jag vill i denna studie försöka studera detta närmare. Erfarenhetskunskapens betydelse och maktaspekter i förhållande till socialarbetarens maktposition då det gäller erfarenhetsexpertis kommer att tas upp. Sunesson (2006, 345-346) efterlyser en öppen inställning till att ta vara på service- och tjänsteanvändarnas/brukarnas erfarenheter av socialt arbete.

Jag har valt som forskningsmetod systematisk litteraturstudie och analysen av resultat görs genom en kvalitativ innehållsanalys med beskrivande ansats. Jag kommer att reflektera utgående från teorin om *egen makt/empowerment*. Jag använder framöver ordet *empowerment* för att beskriva *egen kraft*. Här kommer således maktaspekten in eftersom egen kraft anknyter till makt. Hur är sakkunnigrollen fördelad mellan erfarenhetsexpertis och den professionella expertisen såsom socialarbetarens sakkunskap? Jag tar med reflektioner i slutdiskussion kring empowerment som en del av maktaspekten, och kunskap/sakkunskap i relation till erfarenhetsexpertis.

Enligt en rapport från Institutet för välfärd och hälsa THL, (Kostilainen m.fl, 2014, 6) innehåller erfarenhetsexpertis flera dimensioner, såsom personlig egen kraft/empowerment och positiv påverkan gentemot stigma, förorsakade av exempelvis sjukdom. Då det gäller anordnande av service och tjänster betonar forskarna behovsutgångspunkt och kamratstödet betydelse vid sidan om det professionella stödet. Erfarenhetsexpertisen har sin egen centrala roll i utvecklandet av service och tjänster, såsom i planering, utvärdering och förverkligande av tjänster. Forskarna presenterar i rapporten att erfarenhetsexpertis har utvecklats i olika projekt och att inom olika organisationer är erfarenhetsexpertis en fast verksamhetsform. Forskarna förklarar att med erfarenhetsexpert avses en person som gått en erfarenhetsexpertutbildning, med egen erfarenhet av sjukdom, kris eller specifik livsupplevelse, antingen som sjuk, rehabiliterad, som tjänsteanvändare eller som närstående. (Kostilainen m.fl 2014, 6).

Olika organisationer inom social - och hälsovårdssektorn förverkligar idag erfarenhetsverksamhet och utbildar erfarenhetsexperter (Huuskonen 2020). Huuskonen förklarar att social- och hälsovårdens servicesektor är både beställare och producent av erfarenhetsexperter. Hen lyfter fram att ledning och serviceproducenter kan beställa erfarenhetsexperter från organisationer för olika uppdrag tex för att delta i utvecklingsarbete, utbilda personal eller hålla anföranden vid seminarier. Huuskonen förklarar att de senaste åren har servicesektorn, sjukvårdsdistrikt och mentalhälsosektorn själva börjat utbilda erfarenhetsexperter för egna behov. Läroanstalter har också tagit till sig rollen som utbildare. (Huuskonen 2020, 6-7).

Mikkonen & Saarinen (2018, 42) konstaterar att då erfarenhetsexperter öppnar sina erfarenheter fås sådan kunskap fram som annars inte kunde fås fram. Enligt dem har erfarenhetsexperter klarat sig ifrån det skedda eller situationen och återhämtat sig och utbildat sig till uppgiften och är experter på sina egna erfarenhetsråden, men inte professionella på samma sätt som till exempel en läkare är. Vidare beskriver de att erfarenhetsexpertis består av kunskap, erfarenhet och "handledarutbildning" för att kunna fungera som erfarenhetsexpert och att det förutsätts att personen klarar av att utvärdera och strukturera den egna erfarenheten. I gruppen är hen en likvärdig, men som arbetstagare en sakkunnig. (Mikkonen & Saarinen, 2018,

42). Vidare beskriver Mikkonen & Saarinen (2018, 31) att tidigare uppfattades kamratstödet som lekmanakunskap eller andrahandskunskap, men numera som sakkunskap baserad på erfarenhet.

Kunskap av yrkesprofessionell karaktär grundar sig på objektivitet, andrahandskunskap och utbildning och teoretiska förklaringsmodeller. I tabell 1 har Mikkonen & Saarinen (2018, 31) beskrivit och sammanställt lekmanakunskap, erfarenhetskunskap och sakkunskap. De har sammanställt tabellen över dessa olika kunskapsformer baserat på ursprungskällor de använt sig av enligt Nylund, Borkman och Schubert och Borkman.

Tabell 1. Olika kunskapsformer

(Tabell av Mikkonen & Saarinen 2018, 31: Översatt till svenska)

Lekmanakunskap	Erfarenhetskunskap	Sakkunskap
Vardagskunskap	Kunskap baserat på erfarenhet	Kunskap baserat på utbildning/inläring
Objektiv kunskap, upplevelse av fenomenet utifrån	Subjektiv kunskap, upplevelse av fenomenet inifrån	Objektiv kunskap, granskning av fenomenet ur ett professionellt perspektiv
Andrahandsinformation, familj, delaktighet och medier, forskare, professionella	Första hands information, genom erfarenhetsägandet	Andrahandskunskap genom utbildning
Tron på egna åsikter	Tron på betydelsen av egna erfarenheter, erfarenhet av tillhörighet och delaktighet genom erfarenhet	Tron på teoretiska förklaringsmodeller

Erfarenhetskunskap och sakkunskap kan också ses som likvärdiga eftersom bägge behövs för att utveckla tjänster som motsvarar olika behov (Huuskonen 2020, 16; Saari, Viinamäki & Antikainen 2014, 67). Nordling & Rissanen (2020) förklarar att tjänste-användarens eller klientens ställning och roll har förändrats och erfarenhetsexpertverksamhetsformer har breddats och användningen av erfarenhetskunskap har också ökat de senaste åren (Nordling & Rissanen 2020, 42).

Meeuwisse, Sunesson & Swärd (2006) framhåller att socialarbetare i varje generation ställs inför ett ständigt aktuellt dilemma och avvägning; att hur ska relationerna mellan socialarbetare och de människor de arbetar med vara. De lyfter frågan att hur hanterar socialarbetare den makt och den kontroll hen har till sitt förfogande

att använda tvång och utöva påverkan, rätten att bevilja eller avslå förmåner eller möjligheter att ställa krav och att begära motprestationer? Hur långt är socialarbetaren beredd att gå för att tillvarata klienternas intressen? Och vad gör man när dessa strider mot samhällssystemet eller den egna organisationens intressen? (Meeuwisse m.fl 2006, 73-74).

Enligt Rønning & Solheim (1998, referad i Rønning 2007, s. 36) har *brukarmedverkan* som socialpolitiskt krav två olika källor som har påverkat rörelsen. Forskarna beskriver att den första källan har att göra med kampen för demokratiska rättigheter i slutet av 1960-talet, som betydde att medinflytande krävdes i samhället och det krävdes inflytande i organisationer som man deltog i eller arbetade för, vilket innebar att brukare skulle ha medbestämmande.

Forskarna lyfter fram att när det gällde grupper med långvariga brukarrelationer blev detta extra viktigt och personer med funktionsnedsättning, vilka startade Independent Living rörelsen på USA:s västkust (Rønning 2007, 36). Enligt Andersen m.fl (2006, refererad i Rønning 2007, 36) har personlig assistens i Norge och Sverige konkretiserats som ett krav på att personer med funktionsnedsättning själva väljer vem ska hjälpa dem och sedan själv definierar vad vederbörande ska göra. (Rønning, 2007, 36). Kan här konstateras på ett allmänt plan att samma utveckling är bekant i andra västländer och demokratier, såsom även i Finland.

Den andra källan till kravet på större brukarmedverkan enligt Rønning (2007) är nyliberalt tänkande som vill föra in marknader eller marknadsanalysmodeller i fördelningen av välfärd. En motivering här har varit att *ge kunderna* mer makt baserat på en uppfattning om att kunden är kung på marknaden, eftersom hen kan välja mellan olika utbud och erbjudanden. Rønning (2007) framhåller att det kan bli konflikter mellan dessa båda perspektiv. Medan demokratianhängarna hänvisar till en gemenskap som fördelar inflytande och beslutanderätt, så hänvisar marknadskrafterna till enskilda individer som gör val utifrån egna intressen. Enligt hen är det för demokratiförespråkare viktigt att diskutera hur mycket individen själv får bestämma och hur mycket som ska bestämmas av överordnade intressen och kollektiva organ. För de som betonar marknadskrafterna kan målet vara att inte underkastas gemensamma värderingar utan få bestämma själva. (Rønning 2007, 36-37).

I en rapport (Kostilainen E., m.fl 2004, 4) från THL tar man upp klienters påverkansmöjligheter och synpunkter, delaktighet och utveckling av service och tjänster. Inom social- och hälsovårdens nationella utvecklingsprogram Kaste var genomsyrande principer delaktighet och klientbefrämjande. Med dessa principer avsågs att man hör på klienternas synpunkter och ökar påverkansmöjligheter i egna beslut, service och tjänster och utvecklandet av dessa (Kostilainen E., m.fl, 2004, 4).

Enligt Rønning (2007) kan brukarmedverkan och empowerment ses tillsammans därför att bägge företeelserna har lanserats som begrepp för att stärka klienternas position inom välfärdssektorn som avser att ge klienterna ökad makt över den egna situationen. Hen förklarar att vi alla är brukare av välfärdstjänster och att i vissa sammanhang är vi tvungna att bli brukare eller användare av tjänster tex i vårt förhållande till skattemyndigheten. I den andra ändan kan det vara ett problem att få rätt att vara brukare, vilket kan bero antingen på att man inte uppfyller kriterierna, till exempel för rätten till handikapp- eller vårdbidrag eller på att det finns för lite resurser såsom daghemsplatser eller på att utbudet av resurser saknas.

Rønning (2007) beskriver att det har förts en intensiv kamp för att få till stånd många välfärdsutbud, till exempel kriscentrum för kvinnor. Det kan också vara så att vissa personer inte använder de tjänster som inrättats för att hjälpa dem. Det kan bero på att de inte känner till utbudet eller på att de saknar resurser att föra fram sina egna behov. Men det kan också vara så att de väljer att avstå från dessa resurser. (Rønning, 2007, 33- 36).

2.2 Tidigare forskning om erfarenhetsexpertis

Hirschovits -Gerts m.fl (2019) tar upp i sin rapport att då det gäller erfarenhetsexpertis relaterat till fysiska sjukdomar, mental- och missbruksproblem finns det forskning att tillgå. Enligt dem har fokus ofta varit på klienten och patienten och mindre på de professionellas syn på erfarenhetsexpertis och erfarenhetskunskap, samt deras syn på relationer och roller och eventuella utmaningar ur professionens/socialarbetets sida. Trots att det inte forskats inom detta särskilt mycket kräver man ändå att professionella ska ändra sina attityder och arbetspraktik konstaterar forskarna. (Hirschovits -Gerts m.fl 2019 , 47)

Rissanens (2015) autoetnografiska doktorsavhandling är ett exempel på tidigare forskning som tar upp erfarenhetsexpertis. Rissanen konstaterar att förändringen i erfarenhetsexpertis kan definieras som personlig empowerment. Rissanen gestaltar den personliga empowermentprosessen, psykoterapin och rehabiliteringen, identitetsutvecklingen och erfarenhetsexpertisverksamhetens målsättningar som väldigt långt lidkadana. Hen hänvisar också till Siitonen (1999, 161-162) som tar upp att egen kraft/empowerment utgår från individen själv och egen kraft/empowerment inte kan ges åt någon annan. (Siitonen 1999, 161-162, Rissanen 2015, 124).

Ett annat forskningsexempel är Meriluotos (2018) doktorsavhandling, som ger en analys av erfarenhetsexpertis i organisationer inom det sociala området. Meriluoto studerar i 7 olika projekt hur personer med svåra livserfarenheter formas till

sakkunniga på sina egna liv och hur detta inverkar/formar delaktighet och hur en sådan producerad subjektivitet förenas med olika sätt att gestalta och motivera delaktighet. Foucault-begrepp gällande subjektiveringsprocessers förenlighet med kunskapsuppfattningar har använts i forskningen.

Enligt Meriluoto eftersträvas i de projekt hen undersökt, främst att producera konsensusvilliga samarbetspartners, vilket ter sig på så sätt att sakkunskap definieras som en förmåga att producera neutral och opartiska kunskap trots egna personliga erfarenheter. Detta leder till att deltagare utväljs på basen av på förhand definierade målsättningar, vilket enligt Meriluoto ur demokratisk synvinkel är problematiskt. Å andra sidan menar hen att det finns möjlighet att utmana begreppet sakkunskap då både deltagare och anställda i de undersökta projekten, försöker skaka om det teknokratiska sakkunskaps-begreppet. Nuvarande sakkunskapsgränser blir mera synliga och därmed politiserar gränsvillkoren för möjlighet till deltagande. (Meriluoto, 2018).

Ett tredje forskningsexempel som här kan lyftas fram är Soronens (2021) forskning, som granskar hur erfarenhetsexperternas position har byggts upp och hur maktrelationer definierar erfarenhetsexperternas position i missbruks- och mentalvårdsarbete utgående från positionsteorisynvinkel. Soronens utgångspunkt för forskningen ligger i att erfarenhetsexpertisens ställning håller på att stärkas vid sidan om social- och hälsovårdstjänsterna. Tre fokusgrupper med 20 deltagare, som bestod av både erfarenhetsexperter och professionella deltog i studien.

På basen av studien steg fram 3 erfarenhetsexpertis-positionsklassificeringar; kategoriska positioner, osäkerhetens positioner och kompanjonskapens positioner. Hur erfarenhetsexpertposition formas är kopplat till professionellas maktutövning. Erfarenhetsexpertis är inte etablerat som arbetsform inom alla missbruk- och mentalvårdsenheter. Professionella är villiga att samarbeta med utbildade erfarenhetsexperter i kompanjonposition. Även om maktanvändandet inom missbruk- och mentalvårdsarbetets yrkeshierarkiska strukturer starkt påverkar hur erfarenhetsexperternas position uppbyggs, håller de på att utvecklas; erfarenhetsexperternas arbetes uppskattning och att deras arbete erkänns. (Soronens, 2021).

Huuskonen (2022) behandlar i sin tvärvetenskapliga pro gradu avhandling erfarenhetsexperter som aktör inom social- och hälsovården. Hen har intervjuat 9 erfarenhetsexperter genom narrativ tematiska intervjuer och använt modalitetsteorin som teori i studien. Hen kom fram till att erfarenhetsexpertisverksamhet kan beskrivas i form av fyra olika aktörstyper; försvarare, påverkare, personlig utvecklare och förmedlare (Huuskonen 2022, 2).

3 TEORIBAKGRUND

3.1 Empowerment - betydelsen

Enligt Moula (2009, 229) är det vanligt att betrakta empowerment i samband med ideologier och värderingar. Konstaterandet att meningen med att "människan är varaktig" innehåller en del sanning eftersom människor beter sig nästan likadant i olika situationer och att meningen "människor förändras" är också sann eftersom människor beter sig olika i olika situationer förklarar hen. Ett verb som kunde kombinera verben *är* och *bli* skulle beskriva bättre både varaktighet och förändring eftersom människor varken är totalt varaktiga eller totalt ovillkorliga enligt Moula. Människor är ständigt föränderliga och de uppfattas bäst i utvecklingsprocesser mellan varaktighet och förändring. Människoförståelsen behöver ta hänsyn till stabilitet och förändring samt tankar, känslor och handlingar. (Moula 2009, 229).

"Det råder ett ständigt samspel mellan människor och deras miljöer. Både naturen och sociala miljöer. Ingen människa mår bra av att vara varaktig eller förändras hela tiden" (Moula 2009, s. 230)

Moula (2009) förklarar att principerna inom socialt arbete, psykologi och psykiatri bygger på hopp och fakta att människor kan förändras, men bara ibland. Ibland lyckas förändringsarbeten och ibland inte. Empowerment bygger på hoppet om förändring och fakta om att förändring/förbättring är möjlig, enligt hen.

Empowermentmodellen och dess kunskapsbaser i tabell 2 har utvecklats mellan forskning, teori, praktik och undervisning. (Moula 2009, 230).

Tabell 2. Empowermentmodellens kunskapsbaser

Anpassad från figur av empowermentmodellens kunskapsbaser (Moula, 2009, 231).

Empowermentmodellen				
<i>Socialkonstruktion- istisk psykologi och terapi</i>	<i>Pragmatisk filo- sofi</i>	<i>Symbolisk interaktionist- isk sociologi och socialpsyko- logi</i>	<i>Erfarenheter från socialt arbete</i>	<i>Neuro-veten- skap</i>

Empowermentmodellens mål är att stödja (empower) brukaren dvs. tjänsteanvändaren genom samarbete och kommunikation i vilken hen får chansen att organisera sina tankar, känslor och handlingar. Detta mål passar många perspektiv i socialt arbete (Moula 2009, 231).

Askheim (2007) tar upp att begreppet empowerment anses vara ett utmanande begrepp. Begreppet har blivit populärt och har samtidigt ett mycket oklart innehåll. Olika aktörer sätter också in olika betydelse i begreppet. Egen makt eller egen kraft, dvs. empowerment har sitt ursprung i begreppet *makt*, engelskans *power*. Att översätta ordet ger olika alternativ: styrka, kraft och makt. Grupper eller personer som är maktlösa kan få kraft och makt och komma ut ur situationen av maktlöshet och de kan också få kraft att motarbeta sådana krafter som gör dem maktlösa och bli mera inflytelserika på sina egna liv. (Askheim 2007, 18, 31).

För att förstå begreppet kan man granska det i ett historiskt perspektiv. Begreppet kopplas ofta ihop med medborgarrättsrörelsen i USA, kvinnorörelsen och befrielse- rörelser i tredje världen och olika slags självhjälpsorganisationer och med personer och grupper som anses vara utsatta i samhället, såsom personer med funktionsned- sättning, invandrare, drogmissbrukare, homosexuella eller personer med psykiska sjukdomar. (Askheim 2007, 18).

Enligt Adams (2003) och Askheim (2007) framställdes begreppet på nittio-talet som ett grundläggande begrepp i omsorg, socialpolitik och socialfackligt arbete. Be- greppet har beskrivits av Adams (2003) som ett paradigmskifte i det sociala arbetet, vilket Askheim (2007, 18) också lyfter fram. Enligt hen finns det visserligen skillnader

i infallsvinklar om begreppet, men det gemensamma är att man ser positivt på människan, som en aktivt själv handlande, aktör som vet sitt eget bästa förutsatt att förhållandena är de rätta. Askheim (2007) framhåller att detta ett är synsätt som vi känner igen från en humanistisk hållning till socialt arbete. Utan denna positiva grundsyn skulle "empowermenttänkandet" säga emot sig självt. Vidare förklarar hen att det behövs en grundläggande positiv livssyn för att bli styrkt och få kraft att komma ur maktlöshet. Ett annat synsätt handlar om *motmakt*. När empowerment framställs som en etablering av motmakt ser man stärkandet av individen som viktigt så att enskilda individers personliga resurser kan öka, vilket kan hjälpa dem att avlägsna de hinder som finns i vägen för att förverkliga målsättningar såsom jämlikhet, rättvisa och kontroll. (Askheim 2007, 19-20).

En översättning av empowerment till processer som bildar makt och maktlöshet saknas enligt Askheim (2007) och de strukturella förhållanden som bidrar till marginalisering och förtryck står inte i fokus och empowermentbegreppet avpolitiserar. En sådan uppfattning av begreppet kommer att leda till att makten överlåtes till tjänstebruk, samtidigt som de som utdelar makt och kan begränsa maktutdelning. Vidare resonerar hen att i Norden har individinriktningen i egen makt/empowerment varit tydlig speciellt inom hälso- och sjukvård. (Askheim 2007, 26-27).

Siitonen (1999) har i sin doktorsavhandling utvecklat sin empowermentteori utgående från 5 premisser. Dessa premisser sammanfattar hen enligt följande:

1. Empowerment som en personlig och social process; här avser Siitonen att man inte kan ge styrka åt en annan person.
2. Empowerment som en process som utgår från individen själv. Processen formas av personliga målsättningar, uppfattning om egna förmågor, antaganden om kontexten och emotioner samt deras inbördes förhållanden.
3. Empowerment fungerar som en katalysator då man förbinder sig med något, en stark katalysator (empowerment) betyder att man förbinder sig kraftigt, en svag katalysator (disempowerment) till att man inte förbinder sig.
4. Empowerment är kopplat ihop med individens välbefinnande.
5. Empowerment är inte ett varaktigt tillstånd.

(Siitonen 1999, 161-165).

Siitonen (1999, 181) beskriver att i empowermentprocessen kan valfrihet, stämning, respekt och trygghet vara av betydelse och därför är det troligare att empowerment förekommer i miljöer som innehåller dessa förhållanden.

Enligt Starrin (2009) innebär empowerment kraft, makt, inflytande, medbestämmande, självkänsla och stolthet och det är ett av skälen till att det har blivit så populärt. Det har kommit att bli ett ledord för yrkesgrupper och organisationer, men få försök

har gjorts att utarbeta en ram och modell om empowerment som vilar på vetenskaplig, accepterade teoretiska och empiriska rön. (Starrin 2009, 13).

Empowermentorienterat socialt arbete måste baseras på den enskilde brukarens egna önsknings, förhoppningar och mål. Socialarbetarens uppgift är att understödja och tillsammans med brukaren upptäcka och utveckla dennes kapacitet att lösa problem och nå uppsatta mål. (Starrin 2009, 13).

"Vi människor kommer bäst till vår rätt och hjärnan "mår" och utvecklas bäst när den får sättas i arbete som problemlösare och beslutsfattare" (Starrin 2009, 13).

Starrin (2009) antyder att det sociala arbetet är omgärdat av regler och förordningar som gör att socialarbetarens handlingsutrymme begränsas och det gäller att kunna manövrera mellan lojalitet med brukarna och lojalitet med myndigheter och förvaltning. Men enligt hen innehåller det sociala arbetet också möjligheter för empowerment. Människans förmåga att med de förutsättningarna hen har själv kunna fatta kloka och genomtänkta beslut som rör hennes liv och det gäller också det sociala arbetets brukare dvs. tjänsteanvändare och klienter och här får socialarbetaren en nyckelroll. (Starrin 2009, 13-14).

3.2 Empowerment - ett professionellt förhållningssätt för socialarbetare?

Swärd & Starrin (2006) lyfter fram att begreppet empowerment diskuteras särskilt i USA som ett förhållningssätt i betydelse av att enskilda klienter eller klientgrupper blir starkare och att deras handlingsutrymme utvidgas och att maktförhållanden i samhället utjämnas. De menar att ofta ställs den paternalistiska tankemodellen mot empowerment. Empowerment har sitt ursprung i den ideologi som utvecklades i USA under 1960-talet i USA. Under 1970-talet startade också den rörelse som också idag kallas *hjälp till självhjälp*. Empowerment används av olika yrkesgrupper inom olika områden och med olika betydelser, också bland socialarbetare. (Swärd & Starrin 2006, 261)

Enligt Swärd & Starrin (2006) finns en gemensam grundkänsla för empowermentbegreppet inom olika yrkesgrupper. Man kan allmänt beskriva att empowerment är någonting bra och någonting att sträva mot enligt dem. De Swärd & Starrin (2006, 261) beskriver att termen *empower* betyder både att ge makt eller auktoritet till och att ge möjlighet eller tillåtelse till. (Swärd & Starrin 2006, 261).

Forskarna Swärd & Starrin (2006) menar det handlar om att aktivt själv styra och att ensam eller tillsammans med andra ta till sig makten och inte vänta att någon annan ger tillåtelse att göra det. De menar att empowermentbegreppet innehåller en maktaspekt och anknyter till organisering på gräsrotsnivå, att ha färdighet/kompetens, att ha tillit till sig själv, socialt stöd, att vara delaktig, att ha egenkontroll, att ha medborgarskap och självstyre.

Swärd & Starrin (2006) konstaterar att om empowermentbegreppet omfattar verksamhet som riktas till att öka människornas makt över sina liv kan det öka känslan av att vara värdefull, upplevelsen av att man har förmåga att slutföra något man påbörjat, tilliten till sig själv och till andra, samt insikten om att samhället kan förändras. Empowermentbegreppet omfattar enligt forskarna en subjektiv erfarenhet och även en objektiv verklighet och kan enligt forskarna förklaras som både mål och process. Enligt dem innebär empowerment makt, kontroll, självtillit och stolthet. För att få makt måste individer och grupper konkurrera med varandra, en fråga om att vinna eller försvinna, konkurrens snarare än samarbete enligt forskarna. (Adams 2003; Swärd & Starrin 2006, 261-262).

Adams (2003) och Levy (1994, refererad i Swärd & Starrin, 263) har beskrivit att empowerment betraktats som både teori och en metod inom socialt arbete. De antyder att teorier utvecklas för att människor uppnår livskontroll och kan ta tillvara egna intressen. Med metoder avses enligt dem att socialarbetaren stärker maktlösa att uppnå självkontroll och kunskap att styra sina liv. (Swärd & Starrin 2006, 263).

Askheim (2007) tar upp att den liberala styrningsmodellen, som utgår från att framställa individen som självständig, ansvarsfull och med en förmåga att själv bestämma och välja inte är verklighet hos många av välfärdsstatens brukare (dvs. tjänsteanvändare). Empowermentinspirerat socialt arbete handlar utifrån en sådan verklighetsbild om att väcka dessa egenskaper till liv hos brukaren dvs. tjänsteanvändaren. (Askheim 2007, 29). Enligt Payne (2002) och Swärd & Starrin (2006, 262) kan utsatta grupper eller individer behöva mera stöd och hjälp än empowerment. De beskriver att den engelska termen *advocacy*, som på svenska betyder företräddarskap innebär representation av de maktlösa, såsom exempelvis klienters intressen i relation till grupper med makt och sociala strukturer.

Enligt Johansson (2009) saknar klienter ofta kunskaper om sina rättigheter. Rutiner, regler, förhållningssätt, synsätt och förklaringsmodeller; dvs. struktur påverkar mötet mellan socialarbetare och klient. Det är i relation till denna struktur man kan förstå klientens upplevelser och klientens försök att påverka sin situation, men enligt Johansson är strukturer aldrig statiska, hen menar att de går att ändra, men det kommer att ta tid och för att påverka krävs medvetenhet om hur olika faktorer omramar och definierar mänskliga möten (Johansson 2009, 158).

Johansson (2009) framhåller att socialt arbete rör sig på olika nivåer. Det går inte att undkomma makten enligt hen, men det är möjligt att förhålla sig till makt och hantera ett reflexivt förhållningssätt innebärande en förmåga att röra sig mellan olika nivåer. Förändring i socialarbetarens yrkesidentitet ger chanser och möjligheter till bra möten och kan ge klienten verktyg/möjligheter att påverka systemet, vilket empowerment och demokrati handlar om. (Johansson 2009, 165).

3.3 Om strukturell, relationell och osynlig makt

Sociologen Franzén (refererad i Swärd 2009, 248-249) tagit upp strukturellt och relationellt maktbegrepp inom sociologi. Strukturellt maktbegrepp består i samhället av olika strukturerande förhållanden som bestämmer de olika positioner individer kan ha och som avgör maktfördelningen. Exempelvis klasstrukturen är ett sådant. Försämringar i ekonomiska konjunkturer kan medföra att vissa grupper med en ogynnsam position i "klasstrukturen" blir arbetslösa och beroende av samhällets stöd, vilket kan leda till marginalisering och maktlöshet. Medan det strukturella maktbegreppet hör hemma i strukturellt inriktade teorier knyts internationella maktbegreppet till olika handlingsteorier dvs. makten knyts till handlande aktörer och deras intentioner och handlingar. (Swärd 2009, 248-249).

Vidare tar Swärd (2009, 249) upp att relationella maktbegreppet bygger på antaganden om att makt finns i alla relationer och verkar genom dessa relationer. Förespråkarna för detta synsätt på maktbegreppet menar att man kan förena ett strukturellt och relationellt synsätt. När man definierar makt brukar dels själva handlingen betonas. Att utöva makt och tillgången till makt möjliggör att få igenom egen vilja i sociala relationer, även mot motpartens vilja eller intressen ses som maktutövning. Grunden för maktutövningen är tillgången till resurser t.ex. tvångsmedel, makt att bestämma och bevilja tex förmån dvs. använda behandlingsmakt, vilket kan innebära positiva och negativa effekter fastän behandlingsmakten är neutral. (Swärd 2009, 249).

Den franske filosofen Foucault (refererad i Swärd 2009, 249) har lyft frågan om förhållandet mellan makt och olika hjälp former. Hen menar att makten utövar sin påverkan genom hårfina förgreningar i samhället och utan att den därför tar till sig vare sig tvång eller våld. Enligt Foucault (refererad i Swärd 2009, 249) kan maktrelationer förändras och att makten är relativ, aldrig absolut, dvs. att maktaspekten finns inneboende i relationerna.

Enligt Swärd (2009, 249) är makt inte bara ett redskap som socialarbetarna kan ta till i vissa situationer, utan den finns inbyggd i alla yrkesrelationer. Parterna i en

sådan relation utsätts för makt och använder själva makt och utövar motstånd. Där finns också motstånd, eftersom mötet mellan socialarbetare och klient betyder ojämlikhet i maktrelationen då socialarbetaren hör till sin organisation, har egna kunskaper genom sin profession- men klienterna är ändå inte maktlösa menar hen. De kan förhandla eller använda olika taktiker, till exempel att erkänna fel och brister och lova bättring, motsätta sig förslag eller utebli. De kan också organisera sig i klientorganisationer som på sikt kan förändra vissa maktrelationer. Swärd (2009) förklarar att socialarbetare och liknande yrkesgrupper möter makt i skilda former. Makt förekommer i yrkesutövningen och i relationen till klienterna. i Norden är de flesta socialarbetare anställda i offentlig regi och kan utöka utöva makt med stöd av lagar och regler. I organisationer finns samlat resurser som är mer effektivt än om resurserna skulle vara icke-organiserade. (Swärd, 2009, 249).

Enligt Rønning (2007) kan makt definieras att få andra att göra något som man annars inte skulle göra genom vilja, men inte av oaksamhet. Det ligger makt både i rutiner och i fysisk strukturering som är svåra att angripa menar hen. Strukturer har inte tillkommit genom ett olycksfall i arbetet. De är resultatet av avsiktliga handlingar och om man försöker förändra strukturer kommer man på samma sätt som när man hamnar i ett spindel nät att uppleva att någon medvetet har vävt det och motsätter sig en ändring. Om vi för med oss denna förståelse i diskussionen om empowerment så betyder det att en svag grupp som önskar mera makt har svårt att få mera makt utan att någon annans makt försvagas. Bilden är inte helt entydig; på individnivå kan makt utökas utan att någon annan förlorar sin makt. (Rønning 2007, 34).

4 FORSKNINGSPROCESSEN

4.1 Litteraturstudier

Enligt Salminen (2011) innebär litteraturstudie både *recension* och *utvärdering*. Utvärdering görs på nytt och kritiskt. Dessutom kan med termen avses rapport, utvärdering, granskning och t.o.m historik. Det finns olika typer av litteraturstudier och vanligen indelas de i beskrivande litteraturstudie, systematisk litteraturstudie och meta-analys. Meta-analys kan vara kvalitativ eller kvantitativ. Beskrivande litteraturstudie kan presenteras som en allmän recension och den kan indelas i narrativ eller integrerad typ. Man kan använda omfattande data i beskrivande litteraturstudier och forskningsfrågorna kan vara bredare än i systematisk litteraturstudie eller meta-analys. (Salminen 2011, 5)

Salminen (2011) tar upp att narrativ litteraturstudie kan indelas i tre olika förfaringssätt; redaktionell, kommenterande och allmän. Redaktionell recension innebär en kortfattad recension, som stöder ett visst tema som behandlas i exempelvis en artikel eller tidskrift. Kommenterande recensioner är partiska och kan väcka diskussioner, vilket också är deras syfte. Med narrativ litteraturstudie avses oftast narrativ allmän recension. Narrativ allmän recension är en bredare process, än de två förstnämnda. Dess syfte är att komprimera tidigare gjord forskning. Narrativ recension används mest inom undervisning. (Salminen (2011, 7).

Enligt Salminen (2011, 8) avses med integrerad litteraturstudie en beskrivning av ett fenomen så mångfaldigt som möjligt. Det är enligt hen ett bra sätt att bilda ny kunskap på basen av ett redan forskat ämne och det är möjligt att ta fram större och varierande urval enligt hen. Kvalitativ meta-analys omfattar metasyntes och metasammandrag. Salminen förklarar att det finns olika sätt att göra kvalitativ metasyntes, men att det innebär att valda texter läses noggrant och att man ur texterna tar fram idéer, fraser, begrepp osv, som jämförs sinsemellan. Via gruppering sammanfattas eller kondenseras begreppen. När grupperingarna är tillräckligt sammanfattade görs en ömsesidig omvändning för att förenliga forskningsresultatet. Det kan beskrivas som tolkning av resultat/syntes genom att jämföra forskningar och söka likheter i dessa enligt Salminen. (2011, 11-13).

Metasammandrag omfattar fyra faser, som är urval, gruppering, sammanfattning och uträkning av allmänna- och styrke-effektstorlekar. Kvalitativ forskning sammanfattas alltså med kvantitativ metod i kvalitativ meta-sammandrag. Inom kvantitativ meta-analys förenas kvantitativa forskningsmetoder och statistiska metoder. (Salminen 2011, 13-14).

Dess styrka ligger i att av större data fås fram resultat i siffror (Salminen 2011, 14). Kvantitativ meta-analys lämpar sig bäst för forskning inom naturvetenskaper och tekniska vetenskaper enligt hen.

Systematisk litteraturstudie kan beskrivas enligt Salminen (2011, 9) som ett sammandrag av de centrala innehållen i forskning inom ett visst temaområde. Enligt Salminen är systematisk litteraturstudie ett effektivt sätt att testa hypoteser, visa forskningsresultat i kompakt form och utvärdera deras målmedvetenhet. I nästa kapitel beskriver jag närmare systematisk litteraturstudie.

4.2 Systematisk litteraturstudie som forskningsmetod

Jag har valt systematisk litteraturstudie som forskningsmetod då jag anser att denna typ av litteraturstudie passar studien bäst. Finks modell (Fink 2005, 3–5; Salminen 2011, 10), är en modell som förtydligar systematisk litteraturstudie med en 7-steps fördelning av själva processen. Modellen beskrivs nedan i tabellformat.

Tabell 3. Finks modell, fritt översatt
(Fink 2005, 3–5, Salminen 2011)

Uppställande av forskningsfråga	
Val av bibliografiska databaser och www-sidor	
Val av söktermer	Sakkunnigs bedömning av databaser och söktermer
Praktisk filtrering Tex. innehåll; tidsperiod; språk	
Metodologisk filtrering Tex. forskningsplan; provtagning; datainsamling	
Syntes av resultat	Rapport av nuvarande kunskap; visa forskningsbehov, förklara fynd och beskriva forskningens kvalitet
Beskrivande studie	Metaanalys
Resultatets kvalitativa syntes	Resultatets statistiska kombination

Till allra först uppställs forskningsfrågan. Nästa steg är val av databaser och litteratur. I tredje fasen väljs söktermer; ord eller fraser. Med noggrann val av sökord försöker man begränsa sökresultat så att det material som kvarstår kan svara på

forskningsfrågan. (Fink 2005, 3–5, Salminen 2011). De följande stegen gäller urval. I fjärde steget görs praktiskt urval tex med val av språk, årtal. Efter detta görs ett metodologiskt urval. Syftet är att utvärdera artiklarnas och forskningarnas vetenskapliga kvalitet, dvs välja till studien de mest kvalitativa materialen. I sjätte fasen görs själva studien. Det sista skedet är syntetisering, där det finns olika alternativ enligt Fink (2005) och (Salminen 2011).

Jag har ställt upp två forskningsfrågor enligt följande;

1. *på vilket sätt tas erfarenhetsexperter med som sakkunniga i förverkligande av social- och hälsovård?*
2. *vilka slutsatser kan man dra gällande betydelse av empowerment på basen av resultatet*

Valet av söktermer formades utgående från forskningsfrågorna och begreppen *ko-kemusasantuntija*, *erfarenhetsexpert/-is*, *kokemustieto*, *expert-by-experience*. Begreppen *brukare*, *“sufferers”*, *“survivors”* och *återhämtning* exkluderades i sökning av data. Dessa begrepp används bl.a. inom mental hälsa och psykiatri, som jag inte inkluderar i min forskning. Begreppen *kamratstöd* är inte ett relevant begrepp för min forskning, även om den har en stor betydelse i återhämtning och rehabilitering för enskilda individer. Jag kommer att exkludera begreppet i datasökningen eftersom min forskningsfokus inte handlar om kamratstöd.

4.3 Kvalitativ innehållsanalys och dess centrala begrepp

Denna studie har en kvalitativ ansats, som beskrivande studie. Enligt Lundman & Hällgren Graneheim (2012, 159) har innehållsanalys tagits fram som vetenskaplig metod med kvantitativ ansats och med tanke på hantering av data i större omfattning. Kvantitativ innehållsanalys används med andra ord för att kvantifiera, för att analysera proportioner och frekvenser. Vidare beskriver Lundman & Hällgren Graneheim (2012) att kvalitativ innehållsanalys fokuserar på att texter tolkas och inom humanvetenskap, beteendevetenskap och vårdvetenskap är den i användning. Vid kvalitativ innehållsanalys beskrivs skillnader och likheter i kategorier och sätts i temanivåer enligt författarna.

En innehållsanalys innebär enligt Jacobsen (2007) att man tolkar text oftast enligt vissa bestämda faser:

1. Kategorisering: texten uppdelas i några problemställningar eller teman
2. Med innehåll och citat-beskrivningar fylls kategorierna
3. Hur ofta ett tema eller en problemställning omnämns räknas
4. Likheter och skillnader söks fram på så sätt att man jämför intervjuer/observationer
5. Förklaringar till skillnader söks fram. (Jacobsen 2007, 139).

Enligt Tuomi & Sarajärvi (2018, 104) finns det många olika beskrivningar hur innehållsanalys kan göras i kvalitativa studier. De tar upp en bearbetad version baserad på forskare Timo Laines uppställning i JYU filosofiska fakultet som lyder såhär: bestäm vad intresserar i denna studie och gör ett starkt beslut, genomgå materialet, särskilja och märka ut det som intresserar dig, allt annat lämnas bort från studien. Sedan ska man samla ihop det material som man har särskilt/märkt ut från det övriga materialet. Efter det kan kategorisering, tematisering och typsättning av materialet göras och till sist skrivs ett sammandrag (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104).

Lundman & Hällgren Graneheim (2012, 164) beskriver att för att sammanbinda underliggande innehåll i ett antal kategorier skapar man teman som ska svara på frågan *hur* och som är röda trådar av betydelser i kategorier av tolkning. För att analysera resultatet i denna studie lästes artiklarna igenom upprepade gånger och ordbok användes systematiskt för att förstå språk och ord och deras betydelser korrekt. Anteckningar gjordes noggrant för varje genomläsning. De koder som hittades grupperades. Enligt Lundman & Hällgren Graneheim (2012) förutsätter tolkning av texter att man beaktar kunskap inom det sammanhang studien genomförts i. De menar att sammanhang som omger en del av en text måste förstås utgående från den text som kommer före och efter, dvs en text kan inte betraktas som fri eller självständigt från sitt sammanhang.

Forskarna belyser begreppen som används vid kvalitativ innehållsanalys enligt nedanstående tabell som omfattar: *analysenhet*, *domän*, *meningsenhet*, *kondensering*, *abstraktion*, *kod*, *kategori* och *tema* (Lundman & Hällgren Graneheim 2012, 162). I denna studie är varje vetenskaplig artikel en analysenhet. Artiklarnas upplägg/faserna av forskning såsom syfte, genomförande, resultat som beskrivs är denna studies domäner.

Tabell 4. Analysbegrepp och deras betydelse

(Tabell enligt Lundman & Hällgren Graneheim, 2012, 162–164)

Analysbegrepp	Förklaring av betydelse
Analysenhet	Ett dokument, som ska vara tillräckligt stort för att utgöra en helhet men också tillräckligt litet för att kunna hanteras i en analysprocess.
Domän	Delar av en text som handlar om ett specifikt område och som utgör en grov struktur.
Meningsenhet	En meningsbärande del av text. kan utgöras av ord, meningar eller stycken av text som hör ihop genom sitt sammanhang.
Kondensering	Med kondensering avses en process som gör en text kortare och lättare att hantera utan att det centrala innehållet förloras.
Abstraktion	Innehållet lyfts till en högre logisk nivå genom att den kondenserade texten förses med koder och sammanförs till kategorier eller teman på olika abstraktionsnivåer.
Kod	En etikett på en meningsenhet som kortfattat beskriver dess innehåll. Kodning innebär att den kondenserade meningsenheten abstraheras.
Kategori	Utgörs av flera koder med liknande innehåll. Benämningen på en kategori svarar på frågan "Vad?" och relaterar på en beskrivande nivå till innehållet.
Tema	Med att skapa teman sammanbinds innehåll i ett antal kategorier. Ett tema kan svara på frågan "Hur?" och ger en tråd av mening genom kategorier på en tolkande nivå. Teman kan delas in i underteman.

Jag kommer att använda en enkel analysram för att beskriva hur kondensering, abstraktion, kodning, kategorisering och tematisering gjorts i denna studie. Denna process beskrivs i kapitel 5.

4.4 Teoribaserad innehållsanalys

Jag kommer att kategorisera resultatet och göra en teoretisk innehållsanalys och tolkning av resultatet utgående från den teoretiska referensram jag valt; empowerment. Genom provsökningar testades först de begrepp jag avsett använda för att få fram om de var relevanta och vilket resultat var att vänta. Då resultatet på provsökningen inte visade att det data jag söker kunde hittas med de begreppen/orden jag sökte med

först, behövde jag se över begreppen. Jag sammanställde därefter mina inklusions- och exklusionskriterier. Jag har sammanställt inklusions- och exklusionskriterierna i tabell 4 som jag beskriver närmare i underkapitel 4.5.

Teoribaserad innehållsanalys kan skapas utgående från teori, eller deduktivt (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 127). Enligt Lundman & Hällgren Graneheim (2012, 160) innebär deduktiv ansats att man analyserar utgående från en i förväg utarbetad modell, mall eller teori. Däremot innebär induktiv ansats att opartiskt analysera texter exempelvis baserade på personliga berättelser, tex personlig erfarenhet av någonting såsom ett fenomen eller ett tillstånd (t.ex sjukdom, ensamhet, fattigdom etc.) Analysering innebär också enligt Tuomi & Sarajärvi (2018) att kategorisering av data bottnar på en tidigare begreppsordning, som kan vara en teori, en modell etc. I denna studie kommer jag att analysera resultatet enligt teoribaserad innehållsanalys. Enligt Tuomi & Sarajärvi (2018) behövs en analysram för teoribaserad innehållsanalys och det finns olika exempel på hur man kan framställa en analysram. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 128-132).

Analysramen i denna studie kommer att utgå från Lundman & Hällgren Graneheims (2012, 166–167) exempel av en anpassad version, som beskrivs nedan i tabell 5 och som utgår från och kommer att innehålla dimensioner av meningsenhet, kondenserad meningsenhet, koder, underkategorier och kategorier. Egenskaperna kommer att beskrivas enligt kategorier av uttryck/beskrivningar i sin ursprungsform och i avskalad form, varefter man kan få fram underkategorier.

Tabell 5. Exempel på upplägg av analysbegrepp

(anpassad analysram av Lundman & Hällgen Graneheim 2012, 166-167)

Meningsenhet	Kondenserad meningsenhet	Kod	Underkategori	Kategori
xxx xx xxxx	xxx	xx	xxx	xx
xxx xx xxxx	xx xxx	xxxx	xx	xxxx
xx xxx xx	xxxxxxxxx	xxx	xxxx	xxx

4.5 Beskrivning av datainsamling och urval

Jag har använt mig av Jyväskylä universitets digitala bibliotek och digitala söktjänst JYK.DOC och FINNA söktjänst. I bilaga 2 har jag sammanställt en matris av mina

sökningar. Jag testsökte först via JYK.DOC på e-tidningar. På det första försöket hittades inget på begreppet "erfarenhetsexpertis". Jag testsökte sedan via FINNA söktjänst på internationella artiklar med sökorden "erfarenhetsexpertis" eller "expert-by-experience" eller "brukarexpertis" eller "empowerment" på alla språk och avgränsade sökningen att omfatta disciplinen Fakulteten för samhällsvetenskap och filosofi (Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos). Resultatet gav 75 artiklar varav 72 var på engelska och 3 på något annat språk. Eftersom jag i detta skede ännu funderade på hur jag ska avgränsa min studie, valde jag att inte sätta tid på att läsa 72 engelska artiklar utan att först bestämma vilka inklusions- och exklusionskriterier jag använder i min studie. Efter att först ha beslutat vilka begrepp är relevanta, testsökte jag för tredje gången med sökorden "kokemusasiantuntija", "expert-by-experience", "brukarexpertis", "erfarenhetsexpertis" och "empowerment" och valde att söka på svenska, engelska och finska och fick 161 träffar. Jag begränsade sökningen till tidsperioden 2012–2023. Sökningen gav 123 resultat. Av dessa 123 kan 13 resultat avgränsas under Fakulteten för samhällsvetenskap och filosofi. Av dessa 13 resultat kan 7 resultat avgränsas till "kokemustieto" eller "kokemusasiantuntija."

Jag sökte sedan med begränsning på vetenskapliga tidskriften Janus via JYK.DOC för samma tidsperiod dvs 2012–2023. Jag avsåg först att enbart använda en tidskrift som Janus som är en tidskrift för forskning inom socialpolitik och socialt arbete. Artiklar som publiceras i den är kollegialt granskade. Jag bestämde i detta skede att ha som exklusionskriterie artiklar som inte är kollegialt granskade artiklar. Eftersom artiklar som publiceras i JANUS är kollegialt granskade var det först en relevant avgränsning förutsatt att jag skulle hitta artiklar. I min sökning av JANUS-artiklar fick jag fram 6 artiklar varav endast 4 kunde avgränsas till "kokemusasiantuntija" och "kokemustieto". Dessa artiklar baserades sig på studier i Finland.

Min slutliga sökning i FINNA söktjänst kom att omfatta sökorden "kokemusasiantuntija" ELLER "expert-by-experience" ELLER "erfarenhetsexpert", som utan begränsningar gav totalt 1065 resultat varav 53 st var tidskrifter/artiklar och inom dessa hittades 14 inom kategorierna "kokemusasiantuntija", "kokemukset", "osallistaminen", "sosiaalityö", "sosiaalipolitiikka". Jag valde bort/exkluderade artiklar under Fakulteten för Kemi (Kemian laitos), Fakulteten för pedagogik och enheten för pedagogik (Kasvatus-tieteiden laitos ja Kasvatustieteiden yksikkö), Fakulteten för idrott och hälsovetenskaper (Liikunta ja terveystieteiden laitos) och Fakulteten för psykologi (Psykologian laitos). Slutlig resultat/träffar i denna sökning blev 8 st artiklar. Av dessa har 2 artiklar redan hittats tidigare i min sökning då jag begränsade sökningen till JANUS tidskriften, dvs dessa var dubletter till redan hittade 2 av 4 artiklar publicerade i JANUS. Slutliga urvalet bestod av totalt 10 artiklar på två språk finska och engelska; 5 finskspråkiga och 5 engelskspråkiga.

Erfarenhetsexpertis och speciellt i ett nordiskt perspektiv hade kunnat sökas bredare, dvs utan begränsning på disciplin och få mera träffar utanför socialpolitik, socialt arbete och socialvetenskaper. Men jag ville begränsa min forskning till att omfatta socialpolitik, social- och samhällsvetenskaper och socialt arbete, eftersom jag skriver min avhandling inom socialt arbete. Jag exkluderar hälsovetenskaper, psykologi och pedagogik för att avgränsa sökning data inom de discipliner jag valt. Jag ville försäkra mig om att jag får fram de mest relevanta artiklarna för min sökning på finska, svenska eller engelska. Det betyder också att frågan om hur erfarenhetsexpertis används eller tar sig uttryck i Finland inom social- och hälsovård är bara en del av en större helhet. Jag sammanställde inklusions- och exklusionskriterier för min studie från första början. Begränsning av år visade sig inte ha betydelse, eftersom alla artiklar hittades mellan åren 2018 och 2022. Artiklarna är alla kollegialt granskade och finns som e-artiklar publicerade i vetenskapliga tidskrifter. Dessa e-artiklar är publicerade i stora fritt tillgängliga databaser såsom DOAJ. Samtliga inklusions- och exklusionskriterier har sammanställts i nedanstående tabell.

Tabell 6. Sammanställning av studiens inklusions- och exklusionskriterier

Kriterier	Inkluderande	Exkluderande
Vetenskapliga artiklar	-e-artiklar -artiklar publicerade i vetenskapliga tidskrifter	-opinnäytteet -kandidatavhandlingar -progradu-avhandlingar
År	2010-2023	äldre än 2010
Begrepp	-erfarenhetsexpert,-is -kokemusasiatuntija -kokemustieto -expert-by-experience	-kamrattöid -återhämtning -brukare -självhjäl-, sgrupper -de lidande (fritt översatt från engelskans <i>sufferers</i>) -överlevare (fritt översatt från engelskans <i>survivors</i>)
Språk	svenska, finska, engelska	övriga språk
Kvalitetskrav	-artiklar publicerade i samhällsvetenskapliga eller socialpolitiska eller socialvetenskapliga tidskrifter eller socialt arbete -kollegialt granskade	-artiklar som inte är publicerade i vetenskapliga tidskrifter -böcker -övriga publicerade texter

Tio artiklar utvaldes. Artiklarna har publicerats mellan åren 2018-2022 enligt följande uppställning i nedanstående tabell.

Tabell 7. Årtal och antal publicerade och urvalda artiklar/år

2018	3 st
2019	2 st
2020	1 st
2021	2 st
2022	2 st

Artiklarna är publicerade som e-artiklar i följande vetenskapliga tidskrifter; *Janus*, *Arbetslivsforskning/Työelämetutkimus*, *Critical Policy Studies*, *European Journal of Cultural and Political Sociology*, *Nordic Journal of Social Research*, *Journal of Children's services* och *Critical Social Policy*. Fyra artiklar publicerades i *Janus*, en artikel i varje övrig tidskrift. Artiklarnas syfte och resultat beskrivs i detta kapitel. Artiklarna har sammanställts i bilaga 2. Nedan går jag igenom alla de tio kollegialt granskade artiklar som systematiskt valt ut enligt hur jag beskrivit datainsamlingsprocessen. Nio av dessa artiklar tar upp erfarenhetsexperter, expert-by-experience, erfarenhetsexpertis, experience-knowledge och 1 av dem tar upp kund-/klientdeltagande och erfarenhetsexpertisdeltagande. För att underlätta genomgång av resultat och analys kommer jag framöver att numrera artiklarna och använda 1 för artikel nummer 1 och 2 för artikel nummer 2, osv.

Då man går igenom forskningsmaterial och särskiljer och plockar ut intressanta saker ur materialet använder man begreppet kodning. Kodningen kan göras på ett sådant sätt som passar bäst för en själv (Tuomi & Sarajarvi 2018, 79). Enligt Aveyard (2019) avser tematisk analys att identifiera teman i resultatet av varje enskild studie/artikel, vilket görs genom att läsa igenom på nytt resultatdelen i varje artikel. Ifall studien endast innehåller diskussion går man till den allmänna diskussionsdelen i studien. Man kan använda samma termer som använts i de ursprungliga studierna. Alternativt kan man omvandla de iakttagelser man gjort med egna ord. Av koderna får man fram teman, vilka kan förenas med koder och teman i andra studier. Teman man får fram ska reflektera forskningsfrågan. (Aveyard 2019).

Enligt Petticrew och Roberts (2006) behöver forskningresultatet kunna sammanfattas och sättas i en tabell då resultat beskrivs utgående från en systematisk litteraturstudie. I tabellen behöver framkomma, urval, metod och forskningsresultat. Tabellen ska vara till hjälp för läsaren, att förstå slutsatsen i att artikeln utvalts med i studien.

(Petticrew & Roberts, 2006). I bilaga 2 finns tabellöversikt över valda artiklar i denna studie.

5 FORSKNINGENS RESULTAT

5.1 Beskrivning av artiklarnas innehåll, resultat och slutsatser

Nedan beskriver jag artiklarnas syften, forskningsmetoder, genomförande av resultat och forskarnas slutsatser, utgående artiklarnas resultat/forskarnas slutsatser eller diskussion. Med hänvisning till Aveyards (2019) beskrivning av hur göra tematisk analys för att identifiera teman i resultatet eller diskussion av varje enskild studie/artikel, har jag nedan samlat alla dessa. I de fall artiklarna endast innehållit diskussion har jag använt dessa. Jag har använt dels samma termer som använts i de ursprungliga studierna men i analysfasen får jag via koderna fram de teman som jag kan reflektera mot forskningsfrågorna och teoribakgrund. Jag har numrerat artiklarna från vetenskaplig artikel 1 till vetenskaplig artikel 10, enligt nummerordning.

5.1.1 Professionellas sakkunskap i relation till erfarenhetskunskap inom barn- och familjeservice, artiklarna 1-4

Artiklarna 1-4 skapar en helhet eftersom artiklarna bygger på olika delprojekt av ett och samma projekthelhet.

1. Forskningens data insamlades i ett landskap i Finland, i social- och hälsoorganisationer och i frivillig- och organisationer. I studien granskades barn- och familjeservicens professionellas sakkunskap i relation till erfarenhetskunskap. Forskningen var en del av ett projekt vars agenda var att öka vetenskaplig kunskap, samt utveckla

och använda kamratstödet och erfarenhetskunskapen inom barn- och familjeservicen 2019-2021.

Genomförande och metod: Professionella intervjuades i 10 olika gruppintervjuer. Sammanlagt 36 personer intervjuades.

Resultat: Intresset för erfarenhetsexpertis har ökat i praktiskt hjälparbete samt hos forskare och beslutsfattare. Sakkunskapen i förändring har fått väldigt lite uppmärksamhet. Den traditionella sakkunskapens roll hålls åtskilt från erfarenhetsexpertens roll. Inom medicin har särskilt läkarprofessionen varit en sådan. Att coacha och facilitera ses som ett sätt delaktighet drar nytta av. Å andra sidan har man redan länge inom socialt arbete och rehabilitering betonat klientens subjektivitet samt att professionella respekterar och stöder klientens egna val och egen kunskap.

Den första sakkunskapsformen beskrivs som *samarbetskunskap*, vilket visar på en gemensam kunskapsbildning och verksamhet med klienten.

Den andra mera *traditionella sakkunskapen* hålls däremot bestämt i yrkesrollen, erbjudande endast begränsat utrymme för erfarenhetskunskap.

Den tredje formen av sakkunskap beskrivs som *etiskt vaktande*, där fokus är i att praktiskt och konkret bevaka etik, vilket syns i hur man förhåller sig till de professionellas och erfarenhetsexperternas uppgifter, anvisningar, spelregler och risker.

Forskarnas slutsats: Professionella inom barn- och familjeservice producerar via *etiskt vaktande* en ny professionell roll vid sidan av tidigare roller eller istället för dem. Detta kan vara en reaktion på trycket från erfarenhetsexperter att ändra på arbetsrollen.

2. Denna studie visar en empirisk undersökning i social- och hälsovårdsservice som är planerad för barn och familjer. Syfte med denna artikel är att analysera hur professionella förstår barns delaktighet som erfarenhetsexperter. Fokus är på professionell syn och mellangenerationsförhållanden. Denna studie är en del av samma projekt som artikel 1 baserar sig på, men *ansatsen är hur professionella förstår barn som erfarenhetsexperter*.

Genomförande och metod : a) Gruppintervjuer. Totalt deltog 36 framstående professionella i 10 gruppintervjuer, mellan 2-6 i varje grupp. Olika yrken var representerade; sjukvårdare, närvårdare, socialarbetare, socialhandledare, psykologer, ergoterapeuter och läkare. I 6/10 gruppintervjuer deltog professionella från icke-vinstbringande sociala sektorn; frivillig- och organisationer. I 2/10 deltog professionella inom offentliga hälsovårdssektorn och 2/10 i interorganisatoriska grupper hade aktörer/professionella från alla tre områden: icke vinstbringande sektorn och offentliga sektorns hälso- och socialservice.

b) Individuella intervjuer. 25 intervjuer av ledare inom social- och hälsoorganisationer både inom offentliga sektorn och icke-vinstbringande sektorn. Totalt arbetade 8 (8/25) inom icke vinstbringande sektorn (social välfärds och barnvälfärds NGO:s), 10 (10/25 i offentlig socialservice och 7 (7/25) i offentlig hälsoservice.

Resultat: De professionella insåg värdet av barns deltagande som service- och tjänsteanvändare. Hur som helst koncentrerade de sig mera på utmaningar än möjligheter i delaktighet. Hälsovårdsprofessionella betonade föräldrabehov och barns sårbarhet. Analysen resulterade i tre huvudteman: *Strukturella utmaningar* i barns delaktighet som tjänste- och serviceanvändare. *Skyddade barn* gällde barns sårbarhet och de professionellas ansvar. *Barns kunskap* inkluderade diskussioner om barns unika erfarenhetskunskap.

3. Studien analyserar professionellas inom barn och familjeservice av erfarenhetsexpertis. Grupp- och individuella intervjuer analyserades. Denna artikel baserar sig på samma forskningshelhet som nämns i artikel 1 och 2. Här är fokus på kunskap som man analyserat fram.

Genomförande och metod:

-Gruppintervjuer. Totalt deltog 36 framstående professionella i 10 olika gruppintervjuer, mellan 2-6 i varje grupp. Olika yrken var representerade; sjukvårdare, förskollärare, servicerådgivare, närvårdare, socialarbetare, socialhandledare, psykologer, ergoterapeuter och läkare. I 6/10 gruppintervjuer deltog professionella från icke-vinstbringande sociala sektorn; frivillig- och organisationer. I 1/10 deltog professionella från offentliga hälsovårdssektorn och 3/10 i interorganisatoriska grupper hade aktörer/professionella från alla tre områden: icke vinstbringande sektorn och offentliga sektorns hälso- och socialservice.

-Individuella intervjuer. 25 intervjuer av ledare inom social- och hälsoorganisationer både inom offentliga sektorn och icke-vinstbringande sektorn. Totalt arbetade 8 (8/25) inom icke vinstbringande sektorn (social välfärds och barnvälfärds NGO:s), 10 (10/25 i offentlig socialservice och 7 (7/25) i offentlig hälsoservice.

Resultat:

Resultaten stöder behovet av en kritisk värdering av erfarenhetsexpertis både i praktik och inom forskning och behovet att kritiskt utvärdera erfarenhetsexperternas och erfarenhetsexpertisens koncept. Då kravet på erfarenhetskunskap ökar betyder det att det krävs förtydligande av vilken typ av erfarenhetsexpertis som behövs och vem som bäst kan representera den kunskapen och detta är nödvändigt. I barn- och familjeservicekontexten blir frågan om vad utgör erfarenhetsexpertis avgörande. Resultatet indikerar också att en kollektiv analys kunde hjälpa professionella att tackla

utmaningar och kraven på intersektionell och heterogen kunskap. Särskild uppmärksamhet borde ges metoder gällande kollektiv analys och hur man kunde överföra erfarenhetsexpertis till andra på ett demokratiskt sätt. Samtidigt är det avgörande att öppet och ärligt diskutera de möjligheter och begränsningar olika organisationer har för att implementera erfarenhetsexpertis. Exempelvis inom barn – och familjeservice är klienternas och övriga intressenters anonymitet och professionellas sekretess viktiga. Detta behöver ett starkt engagemang att *samutveckla* kollektiva strukturer, som inte är designade *för* utan tillsammans *med* erfarenhetsexperter, också med de minderåriga. Det behövs både inom forskning och praktik resurser för att utveckla strukturer för inkluderande och kollektivt deltagande

4. Denna artikel baserar sig på samma forskningshelhet som nämns i artikel 1, 2 och 3. Här är fokus på *kunskap som man analyserat fram*.

I studien granskas barn- och familjeservice-chefers och förmäns synpunkter på klientdeltagande och ledande av detta. I klientdeltagande inkluderas erfarenhetsexpertis och kamratstöd och andra klienters delaktighetsformer.

Genomförande och metod: Data omfattar 25 temaintervjuer som gjordes med organisationers och kommunala social- och hälsosevice chefer. Data analyserades med innehållsanalys. I forskningen frågades hur barn- och familjeservice chefer beskriver klientdeltagande och motiverar att klienter tas med i att producera service. Dessutom granskas hur det är att leda klientdeltagande i barn- och familjeservice på basen av de intervjuades beskrivningar.

Resultat: Resultatet visar att chefernas bakgrundsorganisation är kopplat till hur hen ser på klientdeltagande. Organisationschefer betonar frivilligt arbete och motiverar ledarskap med värderingsgrund. Inom hälsovårdskontext talas om erfarenhetsexpertis och betonas situationsenligt ledarskap. I socialchefernas tal betonas kompanjonsbegrepp och i chefers roll att ta hand om verksamhetsförutsättningar och organisationsstrukturer. Oberoende av bakgrundsorganisation syns i intervjuerna arbetstagar- nas betydande roll i att leda klientdeltagande eftersom det förväntas av dem att leda vardagsjobbet. Det har forskats lite inom kund-/klientdeltagandeforskning inom barn och familjeservice. Framförallt saknas analyser av professionellas och speciellt chefers synpunkter.

5.1.2 Deltaganderollers betydelse för individen och maktförhållanden, artiklar 5-10

5. Inom social- och hälsoservice prövas allt oftare nyare erfarenhetspraxis, som sätter sakkunnigorganisationer i en ny situation.

Genomförande och metod:

I studien utredde man i 6 utvecklingskompanjonskapsprojekt erfarenhetsexperternas delaktighet via deras dagböcker ända från deras första skeden/steg i att stiga in i sjukhusorganisation och att komma in i organisationen

Resultat:

Enligt Norbert Elias teori kunde man se att inre känslokontroll omfattade funderingar av spänning och förvirring, känslomässig växelverkan och känslofylld förbindelse. Yttre verksamhet reglerades av verksamhetsanvisningar, begränsning av roll, erfarenhetsexperternas närvaroinverkan och kvaliteten på möten inom sjukhuset. Enligt dagboksanalysen kunde man märka att processen att komma in i sjukhusorganisationen föddes i aktörernas erfarenhet av egen inre känslokontroll och reglering av yttre verksamhet. Man är inte alltid medveten om känslor som skapas i förändring i organisationskultur och kultur. Resultatet kan beskrivas som att det behövs mera forskning för att få fram mera kunskap om hur samarbetsrelationer skapas mellan professionella, erfarenhetsexperter och patienter.

6. Syfte är att enligt Foucault's konceptuella verktyg peka ut *tekniker av självet* hos anställda i serviceanvändarprojekt. Dessa är tidigare förmånstagare som fungerar som erfarenhetsexperter inom social- och välfärdsorganisationer i Finland. Genom att göra en statlig etnografisk studie inbjuder projekten tidigare stödmottagare att bli erfarenhetsexperter i socialvälfärds organisationer. Forskaren vill särskilja deltagarnas möjligheter till frihet genom *självo konstruktion*. Här undersöks praktik på mikronivå som *subjekt konstruktion* i deltagande finsk socialpolitik.

Genomförande och metod: Temaintervjuer av 23 erfarenhetsexperter och 14 professionella inom socialt arbete från 7 olika projekt inom vilka man har utvecklat erfarenhetsexpertis i den finska sociala välfärdssektorn. Intervjudatan har kompletterats av politiska dokument

Metod: Etnografisk observation som praktiker i en NGO organisation. Inom vuxen socialt arbete med fokus på familjevåld, spelberoende, bostadslöshet, mental hälsa och drogmissbruk. I bredare termer presenterade projekten erfarenhetsinkludering och empowerment av marginaliserade serviceanvändare och introduktion av erfarenhetsbaserad kunskap till offentligt beslutsfattande. Genom att använda Michael Foucaults konceptuella *redskap att ta hand om sig själv och bekännelse* beskriver forskaren hur i

motsatt till projektens frigörande löfte att erbjuda service-användare friheten att rekonstruera dem själva, att det krävs av serviceanvändarna att omforma sina råa erfarenheter som neutral och objektiv kunskap så att alternativa vägar av att veta verkar irrationellt och därmed lätt otillräknelig.

Resultat:

Det är tydligt med fränkoppling mellan å ena sidan deltagarnas förväntningar och löften som projekten gett och å andra sidan de konkreta metoder som använts. Då projekten definierar erfarenhetsexpertis som alternativa former av kunskap och projektmiljön som en plats för deltagare att fritt "odla sig själva", krävdes ofta av erfarenhetsexperterna att hålla sig till mycket stela krav gällande trovärdig kunskap för att bli accepterade att känna sig själva. Majoriteten av erfarenhetsexperter och professionella tog avstånd till dessa fasta definitioner av kunskap och kom med i projekten med en önskan om att engagera sig i att omdefiniera vad kunskap i ett service-användarkontext borde betyda, vilket skapade en spänning. Det verkar vara extremt svårt att omförhandla kunskap i tjänste-användarsystem. Fastän avsikten i trovärdighet av deltagande socialpolitik är att engagera olika typer av kunskap i beslutsprocesser så visar fynden i denna artikel att praktikers teknokratiska kunskap förblir en mätsticka mot hur "tjänste-användares kunskap om demsjälva" är evaluerat. Kraven på objektivitet och neutralitet används också konsekvent till att utvärdera deltagarnas "expertis över demsjälva" och resultera i ett smalt och begränsat sätt att "vara normal". För att säga det rakt på sak: av tjänste-användare krävs oftast att ansluta till och troget representera den "officiella sanningen om demsjälva", istället för att bli accepterade som förkroppsligande av multipla, t.o.m konfliktfyllda personliga sanningar och olika sätt att veta.

7. Begreppet expertis kan ses inte bara som ett centralt objekt i kampen i deltagande initiativ, men också som ett redskap för hantverksdeltagares subjektiviteter och att göra speciell form av deltagande tänkbart och lagligt. Artikeln undersöker processen att producera erfarenhetsexperter genom en statlig studie på gräsrotsnivå inom den finska sociala sektorn.

Genomförande och metod: Artikeln undersöker etnografiskt intervjudata producerat i 7 deltagande initiativ, vars mål var att introducera erfarenhetsexperter till social välfärd.

Artikeln tar fram att expertis kan ses som ett redskap för att uppnå egen makt genom deltagande via rehabilitering. Rehabiliteringsramen steg framförallt fram bland socialarbetarprofessionella. Empowerment/egen makt sågs av majoriteten som en nytta av deltagande, medan endast 3 av 20 nämnd personlig empowerment som rättighet för deltagande.

Resultat: Olika beskrivningar på deltagande steg fram; deltagande som rehabilitering, bidragande deltagande och deltagande som medborgerlig rätt.

Deltagande som rehabilitering; expertis som ett redskap till egen kraft/empower för egen individuella plan för självutveckling. Enligt resultatet en särskilt framträdande ram bland socialarbetarprofessionella. Bidragande deltagande lyfts som objektiv kunskap. Diskussion berör *experter på själouppförande*.

8. Delaktighet och deltagande har alltmer blivit ett medel och ett mål för framgångsrik socialpolitik. Denna artikel undersöker sambandet av motståndspraktik inom finsk deltagande socialpolitik på basen av tidigare regeringskritik av delaktighetsinitiativ. I den här artikeln tas med motbeteende som en lins att granska förhandlingar och vägar att vara annorlunda.

Genomförande och metod: Som deltagande projektmedlem har forskaren studerat 20 finska deltagande initiativ som inviterar tidigare serviceanvändare att bete sig som erfarenhetsexperter i social- och hälsovårdsorganisationer. Denna artikel analyserar erfarenhet expertis i kontexten av följande offentligt finansierade 7 projekt. Mellan åren 2014 och 2015 intervjuades 3 erfarenhetsexperter och 14 fraktioner gruppdiskussion med 5 erfarenhetsexperter

Resultat: Erfarenhetsexpertis beskriver bra styrande och motstånd som en ömsesidig form av makt. Å ena sidan behöver projektadministratörer deltagarnas fria, kritiska sanningsberättelse för att legitimera deras makt. Å andra sidan försöker administrationen utnyttja deltagarnas kritik att stöda endast de syften som bäst passar administrationen, förser deltagarna en punkt av vederläggning, på vilken de kan konstruera sitt alternativa sätt att vara.

9. Erfarenhetsexpertis är till nytta för service-systemet och dess klienter/kunder och de som arbetar som erfarenhetsexperter, vilka anses ha en dubbelroll, som klienter och service-användare och som egensinniga aktörer. I artikeln ställs frågan: hur förhåller sig erfarenhetsexperter som använda klienter i förhållande till servicesystemet, dess anställda, professionella och till missbruks- och mentalvårdsklienter

Genomförande och metod: I studien intervjuades 6 erfarenhetsexperter, som fungerar som erfarenhetsexperter i olika uppgifter som stöd för missbruks- och mentalvårdsklienter och vid professionellas sida. De intervjuade rekryterades åren 2013 - 2016 via A-klinikstiftelsens "Verkottaja"-projekt. Strukturerade intervjuer genomfördes. Analysen har koppling till sociologisk kulturforsknings sätt att närma sig forskningsobjektet som ett kulturfenomen.

Resultat: Resultatet visar att erfarenhetsexpertisens roll är motstridig; som samtidig verksam som missbruk- och mentalvårdsservicens stärkande av rehabilitering för klienten och samtidigt som administrationens administrativa redskap att praktisera delaktighetspolitik.

10. I artikeln granskas betydelsen av känslorferenheter i utveckling av erfarenhetsexpertis; forskningsfrågan är tudelad: Vilken typ av känslorferenheter kopplar erfarenhetsexperter inom mentalvård till den egna processen och vilken betydelse får dessa känslorferenheter i deras berättelser?

Genomförande och metod: Forskningsmaterialet omfattar 2 fokusgruppintervjuer. Genom innehållsanalys har betydelser av känslouttryck och genom att kategorisera dem i teman som beskriver utveckling av erfarenhetsexpertis.

Resultat: Som forskningsresultat beskrivs 6 faser i utveckling av erfarenhetsexpertis; kaos, specifikation, acceptans, att dela, stärkande av tillit, att fortsätta, att avstå.

Känslornas processuella betydelse, som beskriver känslorferenheterernas skeden i utvecklingen till erfarenhetsexpert är analysens resultat.

En sammanställning av artiklarna finns i bilaga 2. Forskningsresultatets prov, metod och resultat i utvalda artiklar.

5.2 Teoribaserad innehållsanalys av resultat

Genom att genomföra analysprocessen steg för steg enligt den valda analysramen för denna studie utgående från Lundman & Hällgren Graneheims (2012, 166–167) exempel i en egen bearbetad version har jag tagit fram meningsenhet, kondenserad meningsenhet, koder, underkategorier och kategorier. I bilaga 3 beskrivs den kvalitativa analysprocessen i tabellform.

Egenskaperna beskrivs utgående från kategorier och underkategorier. Jag fick fram följande grupperingar som jag har kategoriserat enligt tre olika teman enligt kategorisering på basen av koder i nedanstående tabell. Kategoriserade teman döptes till *kunskap i förändring*, *delaktighet och deltagandeformer* och *maktaspekter*. Koderna låg som grund för tematisering och kategorisering. I genomgången av artiklarnas resultat, artikel för artikel och genom att sammanbinda likheter kunde jag jämföra dessa med varandra. Forskarnas beskrivningar av resultat och slutsatser hittas i föregående kapitel.

Tabell 8. Kodning och tematisering

Tema i kategorier	Koder
Kunskapsformer	Erfarenhetskunskap, sakkunskap, sakkunnigkunskap, delad sakkunskap, lekmannakunskap, professionell sakkunskap, forskningskunskap, vardagskunskap, barns kunskap, kamratkunskap, omtvistad kunskap, emotionell kunskap, tjänsteanvändarkunskap, andrahandskunskap, alternativ kunskap, kunskap, kunskap över dem själva, kunskap över jaget själv, relevant kunskap, individuell sakkunskap, sakkunskap i förändring
Delaktighet och deltagandeformer	Deltagande, klientdeltagande, kollektivt deltagande, kamratstöd, frivilligt arbete, aktiv deltagaraktör, serviceanvändares delaktighet, deltagande dogm, tjänsteanvändarinblandning i socialpolitik, deltagande styrning, deltagande som rehabilitering, bidragande deltagande, deltagande som civilrätt, deltagande, serviceanvändares deltagande, kollektivt deltagande
Maktaspekter	Ökad egen makt/empowerment, egen kontroll, maktlöshet, maktmotstånd, professionell makt,

På basen av de teman som steg fram ur resultatet för att följa Lundmans (2008) anvisning att sammanbinda underliggande innehåll till kategorier för att svara på frågan *hur*, sammanfattades begrepp och likheter i tre grupperingar:

1. *kunskap i förändring*
2. *deltagande som rättighet till att få medverka och styra*
3. *maktaspekter*

5.2.1 Kunskap i förändring

Jag återgår nu till min forskningsfråga; *på vilket sätt tas erfarenhetsexperter med som sakkunniga i förverkligande av social- och hälsovård?* Som svar på forskningsfrågan och på frågan *hur* beskrivs i resultatet kunskapsformer som vuxit fram i mötet mellan sakkunniga dvs. professionella och erfarenhetsexperter.

Analysen av resultatet visar dels på att *sakkunskap och kunskap är i förändring* och att *olika typer av kunskapsformer växer fram*. Att erfarenhetsexperter utbildas och styrs in att anamma vissa regler och normer i de miljöer de ska verka kommer också fram och då kommer vi också in på relationer till professionella och andra aktörer.

Resultatet visar att erfarenhetsexperterna delaktighet eller deltagande belyses med olika adjektiv i artiklarna och är en genomsyrande röd tråd i resultatet. Samtidigt beskrivs erfarenhetsexperternas delaktighet och deltagande ändå på olika sätt och med olika begrepp och även med nya beskrivningar av roller eller kunskapsformer.

I analysen av resultatet stiger fram följande kunskapsformer som jag beskriver som sakkunskap i förändring och som också kan indelas i olika kunskapsformer. Professionell kunskap beskrivs som; professionell sakkunskap, forskningskunskap, professionell kunskap. Erfarenhetskunskap beskrivs som; vardagskunskap/lekmanakunskap, barns kunskap, kamratkunskap, omtvistad kunskap, emotionell kunskap, tjänsteanvändarkunskap, andrahandskunskap, alternativ kunskap, kunskap över dem själva, kunskap över jaget själv, relevant kunskap, individuell sakkunskap. Gemensam nämnare kan beskrivas *kunskap i förändring*. Att kunskap förändras i och med erfarenhetsexpertisens ökade medverkan och delaktighet kommer fram i analysen och i också forskarnas egna slutsatser

5.2.2 Deltagande som rättighet att få medverka och styra

Analysen av resultatet visar också att också *roller förändras i samband med att erfarenhetsexperter tas med* i verksamhet, i organisationer och i möten med professionella, styrande, klienter och patienter. Deltagande är en rättighet, som aktörer är medvetna om. Då det gäller forskningen inom barn- och familjeservicen (artiklarna 1–4) lyfter forskarna fram att det behövs ett förtydligande av konceptet erfarenhetsexpertis och erfarenhetskunskap inom barn- och familjeservice. Forskarna reflekterar kring frågan att vem kan bäst representera den kunskapen. Det lyfts fram ett behov av att utveckla tillsammans kollektiva strukturer, som inte är designade för utan med erfarenhetsexperter.

Grupperingen i analysen visar att *delaktighet* och *deltagandeformer* beskrivs mångsidigt; deltagande, klientdeltagande, kollektivt deltagande, kamratstöd, frivilligt arbete, aktiv deltagaraktör, serviceanvändares delaktighet, deltagande dogm, tjänsteanvändarinblandning i socialpolitik, deltagande styrning, deltagande som rehabilitering, bidragande deltagande, deltagande som civilrätt, deltagande, serviceanvändares deltagande och kollektivt deltagande.

Barns möjlighet att inom ramen för erfarenhetsexpertis bli delaktiga är liten, eftersom barns integritet skyddas starkt genom lagstiftning och yrkesetik. Erfarenhetsexperternas deltagande och delaktighet har också lett till spänning mellan professionella och erfarenhetsexperter.

5.2.3 Empowerment och maktlöshet

För att svara på den andra forskningsfrågan; *vilka slutsatser kan man dra gällande betydelse av empowerment på basen av resultatet* kan konstaterats att i resultatet stiger fram makt i relationer mellan professionella och erfarenhetsexperter. Empowerment omnämns, men som personlig utveckling och som en personlig process.

En gruppering som stiger fram i analysen är *maktaspekter*. Då det gäller barns rättighet till delaktighet och medbestämmande är det professionellas röst talar för barnen. Delaktighet och deltagande visar på ett behov att få medverka, påverka och styra. Det finns motstånd mot förändring i maktrelationer och maktlöshet stiger fram i analysen.

Erfarenhetsexpertis förstås dels som något som uppnås som resultat av en personlig emotionell utvecklingsprocess och dels förväntas erfarenhetsexperter anta en viss roll, som förväntas av dem av andra. Trots maktmotstånd ses också delad makt som ett ideal. Barns rättigheter att bli hörda i ärenden som berör dem utmanar den professionella makten. Maktmotstånd finns gentemot professionell makt och mot strukturer, samtidigt som erfarenhetsexperters egen upplevelse av maktlöshet stiger fram.

5.3 Resultatets tillförlitlighet och trovärdighet i ett etiskt perspektiv

I min studie har jag följt Forskningsetiska delegationen TENK:s (Kohonen m.fl, 2019) forskningsetiska principer för humanvetenskapsforskning där målet är att eftersträva god vetenskaplig praxis och att stöda forskare och de grupper som forskar för människan. Forskningsetiska delegationen lyfter fram att för forskare gäller några allmänna etiska principer. Enligt den innebär de allmänna etiska principerna riktade till forskare att;

"respektera de undersöktas människovärde och självbestämmanderätt, att respektera det materiella och immateriella kulturarvet samt naturens mångfald och att genomföra sin forskning så att den inte medför betydande risker, men eller skador för människan, samhället eller andra undersökningsobjekt" (Kohonen m.fl, 2019)

Forskningsetiskt beskrivs forskning som att;

"ny kunskap tas fram via systematiska studier och tankearbete, observationer och prövningar. Fastän man närmar sig olika frågor på olika sätt inom olika vetenskapsgrenar, baserar sig samtliga på viljan att förstå oss själva och den värld som vi lever i" (Kohonen m.fl, 2019)

Själva insamlingen av data är viktig för att forskningen ska vara tillförlitlig. Enligt Jacobsen (2007) och Forskningsetiska delegationen TENK (Kohonen m.fl, 2019) är det 3 etiska krav som gäller inom forskning; informerat samtycke, krav på skydd av privatlivet och krav på att bli korrekt återgiven (Jacobsen, 2007, 21-22 och Kohonen m.fl, 2019).

Undersökningsdata i denna studie baserar sig på tidigare gjord forskning och publikationer. Detta betyder att de 2 första kraven inte är adekvata för denna studie. De två första kraven har forskarna, som gjort studierna och skrivit de 10 artiklarna jag använt mig av, beaktat och redogjort för hur dessa principer forskningsetiskt beaktats. Däremot är kravet på korrekt presentation av data viktigt. Eftersom studien grundar sig på tidigare forskning och publicerade artiklar och offentliga uppgifter, behövs inte anhållas om utlåtande om etikprövning från humanvetenskapsnämnden (Kohonen m.fl, 2019, 15-22), vilket jag således inte behövt göra.

Enligt det som Jacobsen (2007) och Kohonen m.fl. (2019) redan lyft fram ska man försöka återge resultat i sitt rätta sammanhang, fullständigt och inte förfälska resultat och data, eftersom sådant är etiskt förkastligt och strider mot forskningsmässiga principer. Den bästa garantin mot fusk att all information som samlats in under en undersökningsprocess är tillgänglig för andra menar Jacobsen. Öppenhet, i den betydelsen att man så långt som möjligt beskriver de val man har gjort under undersökningsprocessen kan både ses som ett krav och ett ideal. Kraven borde beaktas som ideal eftersom kraven är svåra att tillfredsställa fullt ut. Etiska överväganden ska genomsyra hela undersökningsprocessen och beaktas vid val av metod. (Jacobsen 2007, 26-28). Jag har eftersträvat att noggrant försöka beskriva forskningsprocessen och att också följa den Användning av systematisk litteraturstudie har forskningsetiskt varit ett befogat metodval i denna studie, som jag också tidigare konstaterat i kapitel 4. Noggrannhet och öppenhet viktiga aspekter att eftersträva i varje skede av undersökningsprocessen. Genom att systematiskt välja de mest relevanta artiklarna utgående från de sökord och begränsningar som valts, har de mest relevanta och ändamålsenliga artiklarna för studien valts. De uppfyller de etiska kraven.

Enligt Lundman & Hällgren Graneheim (2012) strävar all forskning till att hitta nyare kunskap. De framhåller att det finns inte bara *en* sanning utan olika möjliga tolkningar. Hur sanna resultaten är handlar då om *giltighet*. Genom att erbjuda noggrann beskrivning av hur forskningen har genomförts, ger det läsaren en möjlighet att själv bedöma tolkningarnas giltighet, vilket krävs för att resultatets *tillförlitlighet* ska kunna stärkas. Med *trovärdighet* avses hur användbart eller överförbart resultatet är. Författarna förklarar att även om forskare ger förslag på överförbarhet är det genom att noggrant beskriva hur man gjort urval och analys som läsaren själv bestämmer om

resultatet kan överföras till andra sammanhang eller inte. (Lundman & Hällgren Graneheim, 2012, 169-170).

Den etiska frågan som därmed kan ställas i denna studie är att är det möjligt att lyfta fram erfarenhetsexpertis på basen av resultatet, utan att egen yrkesroll styr och dominerar analysen och tolkningen av resultatet. Enligt Lundman & Hällgren Graneheim (2012) är det viktigt för att underlätta bedömning av överförbarhet att beskriva noggrann datainsamling, urval, deltagare, analys och omständigheterna som utgör kontexten för studien. Enligt dem är forskarens förståelse i kvalitativa studier viktigt i tolkningsprocessen och kvalitativ analys möjligt att genomföras på olika abstraktions- och tolkningsnivåer, vilket kan vara en fördel men också innebära problem. Enligt dem beskriver en analys som håller sig nära ursprunglig text det konkreta innehållet, men helheten kan genom en alltför detaljerad kodning gå förlorad. Det behövs abstraktion och tolkning så att resultatet kan bli meningsfullt och begripligt menar Lundman & Hällgren Graneheim (2012, 170). Vidare menar de att vid mera tolkningsinslag underlättas kategorisering och tematisering och vid tolkning ökar förutsättningar för att kunna se sammanhang och mönster. Fördelen med kvalitativ innehållsanalys är att metoden är möjlig att anpassas till varierande syften, data av olika typ och kvalitet och till forskarens egen bakgrund och kunskap enligt dem (Lundman & Hällgren Graneheim 2012, 171).

Urvalet av artiklarna till denna studie gjordes med inklusions- och exklusionskriterier som stöder tillförlitlighet. Genom inkluderings- och exkluderingskriterier har insamling av mest relevanta artiklar försökt säkerställa tillförlitligheten. Urvalet är inte stort. Den kritiska frågan kan ställas om urvalet kunde varit bredare. Svaret är att hade urvalet varit bredare skulle inkluderings- och exkluderings kriterierna varit annorlunda. Då hade det varit skäl att använda en annan typ av litteraturstudie. Då jag kodade och abstraherade materialet försökte jag undvika att förlora helheten genom att lyfta meningenheter, med tillräcklig text och innehåll. Genom abstraktion och tolkning av resultatet i denna studie har jag försökt få fram sammanhang och mönster, som jag beskrivit. Detta har underlättat att sammanfatta resultatet.

6 AVSLUTANDE DISKUSSION

6.1 Erfarenhetsexpertisen och socialarbetets kunskapsmakt- både en utmaning och en möjlighet

Fastän det har forskats i Finland i erfarenhetsexpertis, speciellt inom mental – och missbrukarvården, verkar det som om det ändå forskats relativt lite inom socialvetenskaper och inom socialt arbete. I studien lyckades jag få med artiklar som dels berör forskning om professionellas erfarenheter av erfarenhetsexpertisens medverkan och deltagande inom social- och hälsovården och dels hur erfarenhetsexperterna själva ser på sin roll. Att erfarenhetsexpertis är ett ganska nytt fenomen beskriver också något att dessa artiklar är publicerade mellan åren 2018 - 2022. Delaktighet och erfarenhetsexpertis som nya fenomen har kommit att starkt påverka social- och samhälls-politiken de senaste åren. Professionella och traditionellt styrda social- och hälso-organisationer har ställts inför nya utmaningar eftersom den traditionella kunskapsmakten utmanas i och med att erfarenhetsexperter tas med som sakkunniga och det har också betytt att roller förändras.

Det verkar finnas motstånd mot förändring, vilket inte är oväntat. Erfarenhetsexperterers maktlöshet kan speglas mot att makt finns i relationer och strukturer. Delaktighet och deltagande möjliggör i bästa fall välbefinnande för erfarenhetsexperter och ökar erfarenhetskunskap bland professionella. Delaktighet och deltagande visar på ett behov att få medverka och dela erfarenhetskunskap med professionella och de styrande. Det kom fram motstånd mot förändring i maktrelationer hos professionella. Maktlöshetsupplevelser hos erfarenhetsexperter är förståeligt. I kap. 3.3 beskrevs gällande relationella maktbegreppet att makt finns i alla relationer och verkar genom

dessa relationer. Makt finns också i yrkesutövning och i relationerna gentemot dem som yrket utövas till, även om den inte öppet diskuteras eller vidkänns.

Som tidigare konstaterats i bland annat i Siitonens (1999) empowerment-teori är empowerment en personlig och social process, som utgår från individen själv och är kopplat till individens välbefinnande. Man kan inte ge makt åt någon annan tillståndet är inte varaktigt. I denna studie stiger fram att erfarenhetsexpertis är något man uppnår genom personlig utveckling, vilket kan möjliggöra att egen makt, empowerment ökar. Erfarenhetsexperter förväntas ändå anta en viss roll, som erbjuds dem av professionella eller de som bestämmer. Maktmotstånd är ur denna synvinkel sett förståeligt, även om delad makt stiger fram som ett ideal.

Barnens rättigheter att få vara delaktiga enligt FN:s deklaration om barns rättigheter utmanar också den professionella makten i denna kontext. Barnens möjlighet att inom ramen för erfarenhetsexpertis bli delaktiga är liten, eftersom barns integritet skyddas starkt genom lagstiftning och yrkesetik. Som jag ser det, är det "vuxna barn" som kan lyfta fram den unika kunskap de har från att ha varit klient och mottagande av tjänster som barn. På så sätt kan barns egna erfarenheter hjälpa att utveckla och förbättra socialvården. Naturligtvis gäller detta alla områden av service och tjänster som riktar sig mot barn.

Det är uppenbart att inom socialt arbete finns det både möjligheter och utmaningar inom erfarenhetsexpertis. Att makten har en betydelse i relationer och strukturer som omgärdar erfarenhetsexpertis är påtagligt och det gäller också socialt arbete. Människovärdet kan definieras genom en holistisk människosyn, som tilltalar mig som socialarbetare. Lauri Rauhala (1993, 50) menar att människovetenskap är äkta människovetenskap, på engelska *human science*. Begreppet *humanistisk* syftar i forskningsobjektet på sådant mänskligt, som humanism i sin grund syftar på, ändå är det mångtydigt. Enligt Pease (2010) är kritisk forskning, liksom kritiskt socialt arbete, mån om att frigöra det förtryckta och främja social rättvisa. Hen menar att en viss frigörande praktik -empowerment- kan ha oavsiktliga icke-frigörande effekter. Ibland kan vi bidra till att dominera, trots våra befriande avsikter (Pease, 2010, 12). Jag håller med om detta och resultatet i min studie ges antydningar till detta.

Erfarenhetsexperternas roll, som jag konstaterat är i en förändring, utmanar makten som finns inbyggt i socialt arbete. Empowerment är något som de flesta håller med att är eftersträvänsvärt, vilket belystes i teoridelen (kapitel 3), men man kan inte förbise makten- den finns, som också tidigare konstaterats i alla relationer- även i relationer mellan professionella och erfarenhetsexperter. Makten finns också i strukturer och socialt arbete är en del av strukturer.

Enligt Blennberger (2006) är socialt arbete ett etiskt projekt med etiska nyckelord som människovärde, humanitet, solidaritet och mänskliga rättigheter. Uppmärksamheten på människors utsatta situation kan ses som ett mått på ett samhälles empati

och moraliska känslighet menar hen. Hen tar upp att valet av socialt arbete som yrke delvis vara ett moraliskt val och socialarbetares praktik kan uppfattas som en arena för personlig etisk utveckling och förutsättningar för att utveckla vishet, tolerans och medkänsla. Hen beskriver att bemötande är uppmärksammat i många yrkesverksamheter och det gäller inte minst för socialt arbete och socialarbetare. (Blennberger 2006, 227).

Rønning (2007) menar att empowerment kunde vara ett svar på välfärdsstatens utmaningar. Empowerment har många betydelser, som är svårt att översätta och till valet av definitionen innebär också ett val av sättet att gå vidare från ord till handling. Då empowerment handlar om att föra över makt från experter och hjälpinsatser till brukarna dvs. tjänsteanvändarna är likheten med brukarmedverkan tydlig och kärnan i båda begreppen är överföring av makt menar hen. (Rønning 2007, 40). Denna tolkning blir också aktuell då man ser på resultatet. Här kan man koppla till erfarenhetsexperternas situation dvs. frågan om överföring av makt från experter/sakkunniga/professionella till erfarenhetsexperter.

Rønning (2007) påpekar också att välfärdstjänsterna har genom åren tagit i bruk flera brukarvänliga dvs. användarvänliga begrepp som ingen protesterar mot utan som man hellre definierar och anpassar så att det stämmer överens med de egna intressena. Enligt hen kännetecknas välfärdssektorn allmänt av en spänning mellan hjälp och kontroll och detta är en realitet som begrepp och ideal måste förhålla sig till. Foucault (1973, refererad i Rønning, 2007) var en av de första som pekade på denna dubbelhet med i sina studier av psykiatriska institutioner. Institutionerna kan ses som en hjälp till patienterna, men är också en hjälp för oss andra som skyddas mot denna besvärliga patientgrupp (Rønning 2007, 45). Här kan man kanske kritiskt ställa frågan om alla nya begrepp, eller beskrivningar av olika nya begrepp, skapats och anpassats till vems intressen?

Enligt Rønning (2007) är det ändå inte idealen hos dem som lanserar begreppen som det är något fel med. Enligt Foucault (1973, refererad i Rønning 2007, 45-46) finns det uppenbart hos många en vilja att ändra på maktförhållandena både genom brukarmedverkan och empowerment. Men praktiken kan vara mycket paternalistisk som när sakkunniga/experterna vet bäst vad tjänsteanvändarna/brukarna behöver eller när de tar ansvaret för att myndigförklara sina klienter menar de. Enligt Foucault (1973, refererad i Rønning 2007, 45-46) är det fråga om en patriarkalisk struktur och den förmedlas genom nya samarbetsformer då tjänsteanvändare och brukare styrs av professionella mot något som anses vara deras bästa. (Foucault. Detta understryker bara är att begrepp och yrkesmässiga infallsvinklar filtreras genom de maktförhållanden som råder vid olika tidpunkter i samhället.

Rønning (2007) konstaterar vidare att det är problematiskt att professionerna inom välfärdssektorn ger sitt samtycke till ständigt nya positiva begrepp som till stor del är en kritisk kritik av deras egen praktik, men utan att de tycks ha förmåga och eller vilja till uppgörelse med sin tidigare yrkesutövning. Ur brukarnas (tjänsteanvändarnas) synvinkel kan detta uppfattas både som svek och bedrägeri om experterna (professionella/sakkunniga), i stället för att marknadsföra sig som deras advokater utgår från att erkänna dubbla roller, vilket ändå kunde bidra till att skapa tydligare och ärligare samarbetsrelationer. Hen anser att om empowerment ska framstå som någorlunda seriöst så måste arbetet med individuella och strukturella förhållanden gå hand i hand. Aktörer och strukturer hänger samman enligt hen. I en del fall är det rimligt att fråga om brukarna önskar medverka själva heller om de önskar sig empowerment? Om experter till exempel anser att brukarna bör använda sina valmöjligheter och gärna öka dem så måste de också acceptera att brukarna väljer att inte vilja göra det. (Rønning 2007, 46).

Rønning (2007) anser vidare att det har uträttats mycket bra arbete för brukarna av dem som har varit verkligt intresserade av brukarmedverkan och empowerment. Men detta har, enligt hen, i grunden inte förändrat brukarnas vardag så mycket. Då det gäller erfarenhetsexperten och de strukturella förhållanden som gäller för verksamheten kan Rønnings tankar mycket väl anpassas. Frågan om erfarenhetsexperterna önskar delta och på vilka villkor eller om de väljer att inte dela sin erfarenhetskunskap, aktualiseras också i denna kontext. (Rønning 2007, 47).

Swärd & Starrins (2006) råd å sin sida till socialarbetare är att stöda klienter och utsatta individers i deras behov av självbestämmande. De påpekar att socialarbetarens uppgift inte ska uttala vad klienterna borde eller inte borde göra. I stället borde socialarbetarna, enligt dem, uppmuntra klienternas egna idéer och deltagande i samhället, deras åsikter och önskemål borde tas på allvar (Swärd & Starrin, 2006, 264). Enligt forskarna kan socialarbetare hjälpa till att stärka klienten eller utsatta människors självförtroende, tron på egen förmåga att avgöra vilka insatser från samhället som kan hjälpa dem bäst. Socialarbetare kan också hjälpa att ta bort hinder för klienternas integrering i samhället. Enligt forskarna kan socialarbetare samarbeta mera med lokala rörelser som till exempel klientorganisationer, nätverksgrupper mm, dels för att själva öka sin kunskap, dels för att stärka och stödja dessa organisationer, grupper och engagemang och ta sig an sociala frågor på exempelvis samhällsnivå.

Detta innebär en omformad yrkesroll, som enligt Swärd & Starrin innebär ett annorlunda sätt att tänka, handla, organisera och styra det sociala arbetet (Swärd & Starrin, 2006, 264). En gemensam grundsyn och en positiv människosyn, som ser människan som aktiv och strävande mot sitt eget bästa är ett viktigt förhållningssätt. Enligt Askheim (2007) blir en grundläggande princip därför att man som yrkesperson

ska hjälpa klienten att bli medveten om sin situation och vad som kan förbättras för att komma in i en positiv riktning. Dialogen kan vara en möjlighet utan tvång. (Askheim 2007, 29).

Då det gäller resultatet av denna studie passar dessa tankegångar väl in. Man kan dra paralleller till hur forskarna beskriver erfarenhetsexpertisens relation till socialt arbete; som en möjlighet och som en utmaning. Visst finns det möjligheter inom socialt arbete, men kan vi professionella socialarbetare omforma vår yrkesroll och möta behovet av förändring av kunskap är frågan.

Adams (2003) menar att för att empowerment-paradigmen ska vara till nytta för tjänsteanvändare, yrkesutövare, ledare, organisationer och samhällen gäller det att kunna omfördela makt på alla nivåer och att inom alla sektorer ta sociala behov på allvar, hellre än att vara begränsad eller inskränkt. Adams påminner om att grunden för empowerment är och borde förbli farligt och utmanande för personer med makt; politiker, ledare och yrkesutövare. Utmaningen är att utveckla empowerment i praktiken (Adams 2003, 196).

Rønnings, Swärd & Starrins, Askheims och Adams tankar om relationen mellan empowerment och socialt arbete och socialarbetaren är mycket aktuella också idag. Då man diskuterar erfarenhetsexperternas kunskap och roller och socialarbetarnas sakkunskap, vilka alla är i en förändring idag, kan man dra paralleller till deras tankar och idéer om betydelsen av empowerment i det sociala arbetet. Sakkunskapsgränser och yrkeshierarkiska strukturer verkar ha stor betydelse hur erfarenhetsexperternas roll och möjlighet till deltagande förverkligas på basen av denna studie.

6.2 Mera forskning behövs om maktrelationer och osynlig makt inom erfarenhetsexpertis och socialt arbete

Med beaktande av vad beskrivits i kap. 6.1 kan konstateras att maktperspektivet är spännande då det gäller erfarenhetsexpertis och speciellt i relation till olika professioner och här kunde mera och djupare forskning vara på sin plats. Strukturell och relationell makt inverkar på erfarenhetsexperters deltaganderoller. Forskning inom kritisk socialt arbete kunde belysa eventuella nya infallsvinklar i maktaspekten då det gäller erfarenhetsperspektiv och socialt arbete. I en fortsatt forskning skulle olika maktaspekter vara möjliga att studera närmare.

Jag skulle gärna se mera sådan kritisk forskning kring teman som berör eller tangerar sådana maktaspekter såsom maktlöshet och osynlig makt, speciellt för blivande socialarbetare. Såsom Swärd & Starrin (2006) reflekterar innehåller socialt arbete både synlig och osynlig makt. Det är en verksamhet som berör och behandlar

människor och deras liv. Socialarbetets verksamhet riktas mot andra människor och en stor del av yrkesarbetet sker via att kommunicera och via relationer med klienter, patienter och deras anhöriga och med kolleger. I verksamheten ska socialarbetarna hantera en makt som är synlig och uppenbar. Men de utövar också en makt som är mer osynlig. (Swärd & Starrin, 2006, 250).

Socialarbetarna möter makt och maktlöshet hos de klientgrupper som de kommer i kontakt med. Makten och maktlösheten finns inbyggd i familjemönstret, i förhållandet mellan kön och mellan olika etniska grupper. (Swärd & Starrin, 2006, 250).

Det skulle vara intressant med bredare och internationell jämförelse av artiklar som omfattar ett större vetenskapligt urval. Då skulle en meta-analys kunna vara en möjlig analysmetod. Teorier om maktförhållanden har inte kunnat fördjupas i denna smala studie. Empowerment som har varit teoretisk referensram för studien har försökt belysa något om egenmakten ur detta perspektiv. Dess betydelse hade jag kanske väntat vara större.

En maktdimension innefattas i de problem som socialarbetarna möter och ska lösa. Hur kan man då som socialarbetare förändra maktrelationer och hjälpa klienter att få mera makt? Detta är en fråga som många funderar över och ett av målen i den sociala lagstiftningen i Norden är att främja människors självbestämmande och ansvar. (Swärd & Starrin, 2006, 250). Franske sociologen Foucault (1986,1987 refererad i Swärd & Starrin 2006, 254) menar att kunskap är en del av den osynliga makten och kunskap ger också makt. I socialarbetarutbildning lär man sig teorier och metoder i socialt arbete. Användandet av teorier innebär i praktiken ett slags tolkningsmonopol eller med andra ord rätten att avgöra vad som är rätt och fel. Det innebär en rätt att uttala sig om klienten och hans eller hennes problem att använda diagnoser och kategorisera. Det är förhållanden som inte alltid uppfattas som uttryck för makt utan, som i stället betecknas som professionell kunskap, erfarenhet och beprövad praktik. (Swärd & Starrin, 2006, 254).

Enligt Foucault är det i välfärdsstatens hjälpande och behandlande institutioner som de tydligaste exemplen på disciplinerande relationer finns det är också här som makten är som mest osynlig och därför är svårast att försvara sig emot. Det är i mötet med yrkesgrupper som läkare, sjuksköterskor, psykologer eller socialarbetare som individen lättast mister sitt motstånd. De här grupperna utgör ju sig för att vilja leka och hjälpa människor till ett bättre liv och högre livskvalitet (Swärd & Starrin, 2006, s.254).

Enligt Swärd och Starrin (2006, 260) går det att påverka maktförhållanden genom att förändra relationer och organisatoriska strukturer. Det kräver emellertid en förståelse om att makt existerar. För att makten ska kunna utmanas måste den göras tydlig och socialarbetaren vara medveten om den egna makten.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Adams, R. (2003). *Social work and empowerment* (3rd ed.). Palgrave Macmillan
- Askheim, O. P. (2007). Empowerment-olika infallsvinklar. s. 18-32. I verket *Empowerment i teori och praktik, 1*, 18-33.
- Aveyard, H (2019). *Doing a Literature Review in Health and Social Care: A Practical Guide: Vol. Fourth edition*. Open University Press.
- Blennerger, E. (2006). Etik för socialt arbete. s. 227-247. I verket *Socialt arbete: En grundbok* (2. utg., 2. tr.) Natur och Kultur, 227-228
- Fink, A. (2005). *Conducting research literature reviews: From the Internet to paper* (2nd ed.). Sage, 3 -5
- Hirschovits-Gerz, T., Sihvo, S., Karjalainen, J., & Nurmela, A. (2019). Kokemusasiantuntijuus Suomessa: Selvitys kokemusasiantuntijakoulutuksen ja-toiminnan käytännöistä. Työpaperi nro. 17/2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL, 47
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138436/URN_ISBN_978-952-343-354-0.pdf.
- Huuskonen, Päivi (2020). "Ja kun huomaa, että tietämättömyyden verho katoaa kuulijoiden silmistä, niin ehkä se on semmonen, että jes, taas onnistu." Kokemusasiantuntija toimijana sosiaali- ja terveystieteiden pro gradu tutkielma. Kasvatustieteiden laitos Jyväskylän yliopisto.
- Jacobsen, D I (2007). Förståelse, beskrivning och förklaring – Introduktion för samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete. Studentlitteratur AB, 21-29, 139
- Johansson, T. (2006). Mötets många ansikten -när professionella möter klienter. I verket *Socialt arbete: En grundbok* (2. utg., 2. tr.) Natur och Kultur, 158, 165
- Kostilainen E., Ahonen S., Verho T., Rissanen P., Rotko T., (2014) Kokemukset käyttöön – kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämistä. Työpaperi 36/2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL, 4-7.
<https://www.julkari.fi/handle/10024/125488>.
- Laitinen, M. & Nikupetteri, A. (2013). Kokemusasiantuntijuus väkivaltatyössä. I verket *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. (red). Vastapaino. Tampere, 431
- Lundman, B & Hällgren Graneheim U, (2008). Kvalitativ innehållsanalys. I verket *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. (Upplaga 1:6) Studentlitteratur, 159-164, 166-167
- Läst 9.5.2023
- Meeuwisse, A., Sunesson, S., & Swärd, H. (2006). *Socialt arbete: En grundbok* (2. utg., 2. tr.). Natur och Kultur, 73-74

- Meriluoto, T. (2018). *Making experts-by-experience: Governmental ethnography of participatory initiatives in Finnish social welfare organisations*. [Doktorsavhandling] Jyväskylä universitet
- Mikkonen, I., & Saarinen, A. (2018). Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla. *Tietosanoma*, 31,42
- Moula, A. (2009). Diskussion: empowerment, förändringsarbete och vetenskapliga propositioner. s. 229-240. *Empowermentorienterat socialt arbete* (1. uppl., 1.tr.). Studentlitteratur, 17,19, 229-231
- Nordling, E. & Rissanen P. (2020). Mielenterveystyö uudistuu. Toipumisorientaation teoreettiset lähtökohdat. *Työpaperi 2020/2020. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos THL*, 42
- Nygård, M. (2013). *Socialpolitik i Norden: En introduktion* (1 uppl.). Studentlitteratur, 59-60
- Payne, M. (1997). *Modern social work theory* (2. ed.). Lyceum.
- Pease, B. (2010). Challenging the dominant paradigm: social work research, social justice and social change. I verket I. Shaw K. Briar-Lawson, & J. Orme *The SAGE handbook of social work research*. SAGE Publications Ltd, <https://dx.doi.org/10.4135/9780857021106.n7> , 3
- Petticrew, M; Roberts, H; (2006) *Systematic reviews in the social sciences: a practical guide*. <https://researchonline.lshtm.ac.uk/id/eprint/6982>
<https://researchonline.lshtm.ac.uk/id/eprint/6982>
- Rauhala L. (1993) *Humanistinen psykologia*. (3 uppl). Yliopistopaino. 50
- Rissanen, P. (2015). *Toivoton tapaus?: Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta*. [Doktorsavhandling]. Kuntoutussäätiö, 124
- Rønning, R. (2007). *Brukarmedverkan och empowerment - gammalt vin i nya flaskor?* s. 33-47. I verket *Empowerment i teori och praktik* (1. uppl.). Gleerups Utbildning.
- Saari E, Viinamäki L & Antikainen J, (2014). *Miten tuotamme luotettavaa kokemustietoa? Hyvinvointipalvelujen kehittämisessä hyödynnetään kokemustiedon tuottaminen*. I verket *Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus*. Turun ammattikorkeakoulu, 67
- Saleebey, D. (1996). The strengths perspective in social work practice: Extensions and cautions. *Social work*, 41(3), 296-305. DOI: <https://academic.oup.com/sw/article-abstract/41/3/296/1906090>.
- Salminen, A. (2011) *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsausken tyypeihin ja hallintotieteisiin sovelluksiin*. Vaasan Ylioiston Julkaisuja, 5-6,9-14.
- Shaw, I. (2010). Logics, qualities and quality of social work research. I verket I. Shaw K. Briar-Lawson, & J. Orme *The SAGE handbook of social work research*. SAGE Publications Ltd. <https://dx.doi.org/10.4135/9780857021106.n16> ,8, 12

- Siitonen, J. (1999). Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto. [Doktorsavhandling] , 161-165, 181
- Simon, B. L. (1994). *The empowerment tradition in American social work: A history*. Columbia University Press.
- Soronen, K. (2021). Arvioivan katseen alla vai aitoa yhteistyötä? Kokemus-asiiantuntijoiden positioiden rakentuminen päihde ja mielenterveystyössä. Tietopuu: tutkimussarja 1/2021. DOI: https://tiedostot.a-klinikkasaatio.fi/tutkittua/tietopuu_tutkimussarja_1_2021_arvioivan_katseen_alla_vai_aitoa_yhteistyota.pdf
- Starrin, B. (2007). Empowerment som förhållningssätt-kan vi lära oss något av Pippi Långstrump? s. 6-75. I verket *Empowerment i teori och praktik* (1. uppl.). Gleerups Utbildning.
- Starrin, B. (2009). Förord. s. 13-16. I verket *Empowermentorienterat socialt arbete* (1. uppl., 1.tr.). Studentlitteratur, 13-14
- Sunesson, S. (2006). Socialt arbete som internationellt forskningsområde. I verket *Socialt arbete: En grundbok* (2. utg., 2. tr.). Natur och Kultur, 345-346
- Swärd, H. (2009). I verket *Empowermentorienterat socialt arbete* (1. uppl., 1.tr.). Studentlitteratur, 248-249
- Swärd, H. & Starrin, B. (2006). Makt och socialt arbete. I verket *Socialt arbete: En grundbok*. Natur och Kultur, (2:a uppl.). 261-264, 250, 254
- Topor, A. (2004). Vad hjälper- vägar till återhämtning från svåra psykiska problem. Natur och kultur, 27
- Tuomi, J. & Sarajarvi A (2018), Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, 79,104, 127-132

Lagkällor:

Socialvårdslagen 1301/2014 <https://www.finlex.fi/sv/laki/smur/2014/20141301>

Övriga källor:

Kohonen, I. Kuula-Lummi A & Spoof A-K. (2019). Etiska principer för humanforskning och etikprövning inom humanvetenskaperna i Finland/ Forskningsetiska delegationens anvisningar 2019. Forskningsetiska delegationen. Forskningsetiska delegationens publikationer 3/2019 i pdf-format online, (2.a rev. uppl), Helsingfors, 8 och 15-22. Läst 2.8.2023

[Etiska principer för humanforskning och etikprövning inom hum](https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Etikprovning_inom_humanvetenskaperna_2020.pdf)
[https://tenk.fi/sites/default/files/2021-](https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Etikprovning_inom_humanvetenskaperna_2020.pdf)
[01/Etikprovning_inom_humanvetenskaperna_2020.pdf](https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Etikprovning_inom_humanvetenskaperna_2020.pdf)
[anvetenskaperna i Finland \(tenk.fi\)](https://tenk.fi)

Tillämpningsguide för socialvårdslagen, Social- och hälsovårdsministeriet (2015).

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2017: 8 i pdf-format online, Helsingfors, Läst 2.8.2023

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80392/08_17_Till%c3%a4mpningsguide%20f%c3%b6r%20socialv%c3%a5rdslagen.pdf?sequence=3&isAllowed=yf (valtioneuvosto.fi)

Työsuojelurahasto (2021). Vertaistuen ja kokemusasiantuntijuuden paikka lapsi- ja perhepalveluissa 2019-2021. www.tsr.fi/hankkeet-ja-tutkimustieto/verko-vertaistuen-ja-kokemusasiantuntijuuden-paikka-lapsi-ja-perhepalveluissa/
Läst 15.5.2023

Valtioneuvosto. (2015)

https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf/ , 20, läst 15.5.2023

WHO, Basic Documents (2020). (49:th edition)

https://apps.who.int/gb/bd/pdf_files/BD_49th_er.pdf#page=6 läst 4.5.2023

Vertaiset ja kokemusasiantuntijat, MTKL

<https://www.mtkl.fi/toimintamme/vertaiset-ja-kokemusasiantuntijat/>.
läst 27.8.2023

Koulutetut kokemusasiantuntijat ry (KoKoA)

<https://www.kokemusasiantuntijat.fi/>
läst 31.8.2023

Källor för artiklarna som använts i systematisk litteraturstudie:

Haapakoski, Kaisa & Kasila, Kirsi & Kettunen, Tarja.(2018).

Kokemusasiantuntijoiden sisäänpääsy sairaalaorganisaatioon. Päiväkirja-analyysin yhtymäkohdat Norbert Eliasın teoriaan. Janus vol. 26 (1), 40–56.

DOI: <https://doi.org/10.30668/janus.64210>

Itäpuisto, Maritta & Kiili, Johanna & Malinen, Kaisa.(2020). Asiakasosallistuminen ja sen johtaminen lapsi- ja perhepalveluiden johtajien kuvaamana. TYÖELÄMÄN TUTKIMUS ARBETSLIVSFORSKNING 20 (1) 2022.

<https://journal.fi/tyoelamatutkimus/article/view/102542/68126>

Itäpuisto Maritta & Kiili Johanna & Malinen Kaisa & Moilanen Johanna & Punna, Mari.(2021) Perhe- ja lapsityön ammatilliset asiantuntijuudet kokemusasiantuntijuuden kontekstissa. Janus vol. 29 (3), 212–228. DOI:

<https://doi.org/10.30668/janus.96981>

Kiili, Johanna & Itäpuisto, Maritta.(2022). Nordic Journal of Social Research. 13 (2), pp. 1–14. DOI: <https://www.idunn.no/doi.org/10.18261/njsr.13.2.3>

Kiili, Johanna & Itäpuisto, Maritta & Moilanen, Johanna & Svenlin, Anu-Riina & Malinen, Kaisa Eveliina (2021) "Professionals' views on children's service user

- involvement". *Journal of Children's services*. 16 (2), pp. 145-158. DOI: <https://doi.org/10.1108/JCS-10-2020-0069>
- Meriluoto T. (2018) Turning experience into expertise: technologies of the self in Finnish participatory social policy, *Critical Policy Studies*, 12(3), 294-313. DOI: [10.1080/19460171.2017.1310051](https://doi.org/10.1080/19460171.2017.1310051)
- Meriluoto, T. (2019). 'The will to not be empowered (according to your rules)': Resistance in Finnish participatory social policy. *Critical Social Policy*, 39(1), 87-107. DOI: <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1177/0261018318764322>
- Meriluoto, T. (2018) Neutral experts or passionate participants? Renegotiating expertise and the right to act in Finnish participatory social policy, *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 5(1-2), 116-139, DOI: [10.1080/23254823.2018.1435292](https://doi.org/10.1080/23254823.2018.1435292)
- Palukka, Hannele & Tiilikka, Tiina & Auvinen, Petra.(2019). Kokemusasiantuntija mielenterveys- ja päihdepalveluissa - osallisuuden mahdollistaja vai osallistamispolitiikan väline? *Janus* vol. 27 (1), 21-37.
DOI: <https://doi.org/10.30668/janus>
- Soronen, K.(2020) Tunnekokemukset osana kokemusasiantuntijaksi kehittymistä, *Janus* vol. 28 (1), 60-76. DOI: <https://doi.org/10.19207/TIETOPUU9>

BILAGA 1 MATRIS FÖR DATASÖKNING

	Databas	Sökhistoria	Årtal	Träffar	Antal lästa art.	Antal Inkluderade art.
1	JYK.DOC	12.3.2023 Sökte på svenska på ordet erfarenhetsexpert	2012-2023	0		
2	Via JYK.DOC till FINNA databas	12.3.2023 Sökord: erfarenhetsexpertis eller expert-by experience eller brukarexpertis eller empowerment på alla språk. Avgränsade sökningen att omfatta Department of Social Science and Philosophy/Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos	2010-2023	75	0	0
3	Via JYK.DOC till FINNA databas	19.3.2023 Sökte på kokemusasantuntija eller erfarenhetsexpert eller expert-by-experience, brukarexpert på finska, engelska och svenska. Utan tidsavgränsning gav sökningen 161 resultat. Träffar; 13 artiklar och 7 st kunde avgränsas till kokemustieto och kokemusasantuntija under Department of Social Science and Philosophy/Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.	2012-2023	13	7	0
4	JYK.DOC	19.3.2023 Sökte på kokemusasantuntija eller erfarenhetsexpert eller expert-by-experience och tidskrift/artikel och på organisation journal.fi Jag hittade 92 artiklar men jag avgränsade artiklarna till JANUS-tidskriften vilket gav 6 träffar	2012-2023	6	6	2
5	Via JYK.DOC till FINNA databas	2.4.2023 Sökord: kokemusasantuntija eller erfarenhetsexpert eller expert-by-experience eller kokemustieto. Jag fick 1583 resultat. E-artiklar gav 272 resultat. Under universitet 21 träffar	-2023	272	21	0
6	Via JYK.DOC till FINNA databas	2.4.2023 Sökord: kokemus-asantuntija eller expert-by-experience eller erfarenhetsexpert utan begränsning gav totalt 1065 resultat varav 53 st tidskrift/artikel varav 14 inom kategorierna kokemusasantuntija, kokemukset, osallistaminen, sosiaalityö, sosiaalipoliittikka. Jag valde bort artiklar under Kemiska fakultetet, Pedagogiska fakultetet och pedagogiska enheten, fakultetet för Sport och Hälsovetenskaper och Psykologiska fakultetet. Slutlig resultat/träffar 8 st artiklar. 2 artiklar är samma artiklar som i tidigare sökning hittats i JANUS tidskriften.	-2023	53	14	8

BILAGA 2. TABELLÖVERSIKT ÖVER VALDA ARTIKLAR I STUDIEN

Nr	Rubrik	Författare	Publikation	Syfte
1	Perhe- ja lapsityön ammattilaiset asiantuntijuudet kokemusasiantuntijuuden kontekstissa.	Maritta Itäpuisto, Johanna Kiili, Kaisa Malinen, Johanna Moilanen, Mari Punna	JANUS vol.29 (3) 2021 s. 212-228	I artikeln granskas barn- och familjeservicens professionella sakkunskap i relation till erfarenhetskunskap
2	Professionals' views on children's services	Johanna Kiili, Maritta Itäpuisto, Johanna Moilanen, Anu Riina Svenlin och Kaisa Eveliina Malinen	Journal of Children's services VOL 16 NO.2 2021	Barn börjar alltmer få erkännande som serviceanvändare och deras delaktighet i service- och tjänsteutveckling har framskridit de senaste åren. Denna studie visar en empirisk undersökning i social- och hälsovårdsservice som är planerad för barn och familjer. Syfte med denna artikel är att analysera hur professionella förstår barns delaktighet som erfarenhetsexperter. Fokus är på professionell syn och mellangenerationsförhållanden
3	Expertise-by-experience in child- and family services: Professionals Perspectives on Experimental Knowledge	Johanna Kiili och Maritta Itäpuisto	Nordic Journal of Social Research VOLUME 13, nr 2-2022, s1-14	Studien analyserar professionellas inom barn- och familjeservice uppfattningar om erfarenhetsexpertis. Grupp- och individuella intervjuer analyserades.
4	Asiakasosallistumisen ja sen johtaminen lapsi- ja perhepalveluiden johtajien kuvaamana	Maritta Itäpuisto, Johanna Kiili och Kaisa Malinen	Työelämän tutkimus Arbetlivsforskning 20 (1) 2022	I studien granskas barn- och familjeservicechefer och förmäns synpunkter på klientdeltagande och ledande av detta. I klientdeltagande inkluderas erfarenhetsexpertis och kamrattöd och andra klienters dealthighetsformer. I forskningen frågas hur barn- och familjeservicens chefer beskriver klientdeltagande och motiverar att klienter tas med i att producera service. Dessutom granskas hur det är att leda klientdeltagande i barn- och familjeservice på basen av de intervjuades beskrivningar.
5	Kokemusasiantuntijuuden sisäänpääsy sairaalaorganisaatioon. Päiväkirja-analyysin yhtenäköhdät Norbert Eliasian teoriaan	Kaisa Haapakoski, Kirsti Kasila och Tarja Kettunen	JANUS vol.26 (1) 2018 s. 40-56	Inom social- och hälsoservice prövas allt oftare nyare erfarenhetspraxis, som sätter sakkunsignorganisationer i en ny situation.
6	Turning experience into expertise: technologies of the self in Finnish participatory social policy	Meriluoto Taina	CRITICAL POLICY STUDIES 2018 Vol 12 NO 3 294-313	Syfte är att enligt Foucaut's konceptuella verktyg peka ut <i>tekniker av självet</i> hos anställda i serviceanvändarprojekt. Dessa är tidigare förmånstagare som fungerar som erfarenhetsexperter inom social- och välfärdsorganisationer i Finland. Genom att göra en statlig etnografisk studie inbjuder projekten tidigare stödmottagare att bli erfarenhetsexperter i socialvälfärdsorganisationer. Forskaren vill särskilja deltagarnas möjligheter till frihet genom <i>självkonstruktion</i> . Här undersöks praktik på mikronivå som <i>subjektkonstruktion</i> i deltagande finsk socialpolitik.

7	Neutral experts or passionate participants? Renegotiating expertise and the right to act in Finnish participatory social policy	Meriluoto Taina	EUROPEAN JOURNAL OF CULTURAL AND POLITICAL SOCIOLOGY, 2018 VOL. 5, NOS.1-2, 116-139	Att artikulera begreppet expertis inte bara som ett centralt objekt i kampen i deltagande initiativ, men också som ett redskap för hantverksdeltagares subjektiviteter och att göra speciell form av deltagande tänkbart och lagligt. Artikeln undersöker processen att producera erfarenhetsexperter genom en statlig studie på gräsrotsnivå inom den finska sociala sektorn.
8	The will to not be empowered (according to your rules): Resistance in Finnish participatory social policy	Meriluoto Taina	Critical Social Policy 2019, Vol 39(1): 87-107	Delaktighet och deltagande har alltmer blivit ett medel och ett mål för framgångsrik socialpolitik. Denna artikel undersöker sambandet av motståndspraktik inom finsk deltagande socialpolitik på basen av tidigare regeringskritik av delaktighetsinitiativ. I den här artikeln tas med motbeteende som en lins att granska förhandlingar och vägar att vara annorlunda.
9	Kokemusasiantuntija mielenterveys- ja päihdepalveluissa - osallisuuden mahdollistaja vai osallistamispolitiikan väline?	Palukka Hannele, Tiilikka Tiina Auvinen Petra	Janus vol. 27 (1) 2019, 21-37	Erfarenhetsexpertis är till nytta för service-systemet och dess klienter/kunder och de som arbetar som erfarenhetsexperter, vilka anses ha en dubbelroll, som klienter och service-användare och som egensinniga aktörer. I artikeln ställs frågan: hur förhåller sig erfarenhetsexperter som använda klienter i förhållande till service-systemet, dess anställda professionella och till missbruks- och mentalvårdsklienter
10	I den här artikeln tas med motbeteende som en lins att granska förhandlingar och vägar att vara annorlunda.	Soronen Kari	Janus vol.28 (1) 2020, 60-76	I artikeln granskas betydelsen av känslorfareheter i utveckling av erfarenhetsexpertis; forskningsfrågan är tudelad: Vilken typ av känslorfareheter kopplar erfarenhetsexperter inom mentalvård till den egna processen och vilken betydelse får dessa känslorfareheter i deras berättelser?

BILAGA 3 Kvalitativ innehållsanalys av resultatet

Meningsenhet	Kondenserad mening	Kod	Underkategori	Kategori
"i definition av sakkunskap har man dels betonat individens egenskaper eller kognitiva förmågor eller sociala system och relationer mellan människor"	Sakkunskap i form av individuella egenskaper eller kognitiva förmågor	Individuell sakkunskap	Kunskapsformer	Kunskap i förändring
"sakkunskap kan också granskas som ett samhälleligt fenomen och hit hör att särskilja olika typ av kunskap." "Kunskap kan indelas i tre huvudtyper; sakkunnigkunskap, forskningskunskap, vardagskunskap, vardags- eller lekmanakunskap"	Sakkunnigkunskap Forskningskunskap Vardagskunskap Lekmanakunskap	Sakkunskap Kunskap baserad på forskning Lekmanakunskap	Kunskapsformer	Kunskap i förändring
"förhållningssättet till sakkunskap ser ut att ha förändrats de senaste årtiondena, i.o.m samhällets demokratisering och för att man har börjat ifrågasätta sakkunskap och dithörande professionell makt"	Sakkunskap i förändring Ifrågasättande av professionell makt.	Förändring av sakkunskap Motstånd mot professionell makt	Sakkunskap i förändring Motstånd mot professionell makt	Kunskap i förändring Motstånd mot professionell makt/maktmotstånd
"som motpol till att professionell sakkunskap försvagas blir lekmanadeltagande och lekmanakunskapsformer mera betydelsefulla" "Speciellt i def. av erfarenhetsexpertis är kunskapen i en central och mångfaldig roll"	Lekmanadeltagandets och lekmanakunskapsformernas ökade betydelse. Erfarenhetskunskap är central och mångfaldig	Ökad betydelse för lekmanakunskap Erfarenhetskunskap har en central betydelse	Betydelse av lekmanakunskap ökar. Erfarenhetskunskap har en central betydelse	Kunskap i förändring Erfarenhetskunskapens centrala betydelse
"I socialarbetets vetenskapliga diskussioner är klienternas delaktighet och kunskapens demokratisering aktuella teman" "Förutom forskning har klienternas autonomi, egen makt/empowerment, samt delad sakkunskap och ideal för beslutsfattande stigit i fokus"	Klienters delaktighet Egen makt/empowerment i fokus Delad sakkunskap och ideal för beslutsfattande i fokus	Delaktighet Egen makt/empowerment har större betydelse Delad sakkunskap och ideal för beslutsfattande i fokus	Delaktighet Ökad egen makt/empowerment Delad sakkunskap Delad beslutsfattande som ideal	Delaktighet Ökad egen makt/empowerment Kunskap i förändring Delad makt som ideal

<p>"I granskad forskning beskrivs professionella förhålla sig dels uppskattande, dels med rädsla att förlora egen auktoritet gentemot frivilliga och lekmanhjälpare"</p>	<p>Rädsla att förlora sin yrkesmässiga auktoritet.</p>	<p>Motstånd mot förändrad roll eller auktoritet</p> <p>Rädsla för förändrad yrkesroll och minskad yrkesmässig auktoritet</p>	<p>Motstånd mot förändring i maktrelationer</p> <p>Professionell makt</p>	<p>Maktmotstånd</p> <p>Professionell makt</p>
<p>"hur professionella förstår barns deltagande som erfarenhetsexperter"</p> <p>"kollektivt deltagande handlar om att implementera FN:s deklaration om barns rättigheter.,artikel 12 som bekräftar att barn har rätt att säga sin åsikt i allt som gäller dem, samt andra rättigheter..."</p>	<p>Professionellas syn på barn som erfarenhetsexperter</p>	<p>Professionell syn på barns erfarenhetskunskap</p>	<p>Professionell makt i förhållande till barns rättigheter enligt FN:s deklaration om barns rättigheter</p>	<p>Barns rättighet till delaktighet och medbestämmande i relation till de som har makt att bestämma.</p>
<p>"Deltagande och delaktighet för tjänste-användare kan ses som kunskaps-fördelning i praktiken där nyckelfrågan är; vad är tjänste-användarens roll i skapande av kunskap?"</p>	<p>Tjänsteanvändarens roll i kunskapsfördelning och i kunskaps-skapande</p>	<p>Roll som deltagare</p> <p>Roll som skapare av ny kunskap</p>	<p>Deltaganderoll</p> <p>Kunskaps-skapanderoll</p>	<p>Delaktighet och deltaganderättighet</p> <p>Kunskaps-skapanderoll</p>
<p>"i rolluppvisning som erfarenhets experter förväntas de vara aktiva och distanserade från professionell kontroll"</p> <p>" I institutionella sammanhang är frågan om makt, dvs vem definierar positioner för lekmanexperter och på vilket sätt kan de påverka serviceutbud, allmänt befintligt"</p>	<p>Förväntningar på erfarenhetsexperter som aktiva och självständiga</p> <p>Lekmanexperter möjligheter att påverka serviceutbud.</p>	<p>Rollförväntningar på erfarenhetsexperter</p> <p>Påverkansmöjligheter i roll som lekman/erfarenhetsexpert</p>	<p>Roll som erfarenhetsexpert under andras förväntningar</p> <p>Makt eller möjlighet att påverka eller bestämma</p>	<p>Förväntningar på erfarenhetsexpertens roll</p> <p>Delaktighet och deltagande</p> <p>Makt</p> <p>Möjlighet att påverka och bestämma</p>
<p>" en deltagande klient kan i sitt arbete fokusera på sitt eget välbefinnande, till att stödja andra serviceanvändare eller till att utbilda professionella och utbilda tjänster."</p> <p>"i klientdeltagande-diskussioner styr frågor om att ha kontroll,</p>	<p>Klientdeltagande kan ge möjlighet</p> <p>-att öka eget välbefinnande</p> <p>-att stödja andra</p> <p>-att utbilda professionella och tjänster</p> <p>Egen kontroll</p> <p>Egen makt/empowerment</p>	<p>Deltagande ökar eget välbefinnande och egen makt/empowerment</p> <p>Deltagande ger möjlighet att utbilda professionella och öka erfarenhetskunskap inom social- och hälsovårdstjänster</p>	<p>Ökad delaktighet och ökat välbefinnande</p> <p>Erfarenhetskunskap bland professionella och inom social- och hälsovårdsservice</p> <p>Stigmatisering av klienter minskar då</p>	<p>Delaktighet kan öka eget välbefinnande</p> <p>Delaktighet ökar erfarenhetsexpertkunskap och lekmankunskap och minskar stigma bland</p>

klienters egen makt/empowerment och stigmatisering"	Stigmatisering		kunskap ökar inom professionen.	professionella och inom social- och hälsovården
"förändring mellan professionell och erfarenhetsbaserad sakkunskap utmanar hälsovårds-organisationers praktik, professionella och erfarenhetsexperter också på en personlig plan" "som elit visar sig vara de professionellas sjukhusorganisation dit erfarenhets-experterna som nya aktörer stiger in"	Förändring av kunskap är en utmaning för hälsovårdsorganisationer Roller som elit Roller som ny aktör, som erfarenhetsexpert i sjukhusmiljö.	Kunskap i förändring Erfarenhetsexpert ny aktör i sjukhusorganisation.	Professionellas/elitens roll	Kunskap i förändring
"...trots att alla projekt delade syftet att öka medborgerlig inkludering, producerade de tydligt olika definitioner på vem ska tillåtas att delta och hur" "Rehabiliteringsramen var speciellt framträdande bland professionella inom socialt arbete" "då majoriteten av erfarenhetsexperterna nämnde någon form av empowerment som fördelen med deltagande, nämnde endast 3 av 23 nämnde personlig empowerment som motivering för deras deltagande" "deltagande som bidrag-expertis som objektiv kunskap"	Gemensamt syfte att öka medborgerlig inkludering Definitioner på vem tillåts delta och hur Professionella inom socialt arbete betonade rehabilitering. Majoriteten av erfarenhetsexperterna uttryckte att Empowerment är en fördel för deltagande. Minoriteten, 13,04 % av erfarenhetsexperterna nämnde personlig empowerment som motivering för deltagande	Inkludering, som gemensam mål Inom socialt arbete deltagande-definition genom rehabilitering Empowerment för många en deltagandeförmån Empowerment för endast få en motivering för deltagande	Inkludering Inom socialt arbete deltagande-definition genom rehabilitering Empowerment en deltagandeförmån för många Empowerment en motivering för deltagande för endast få	Inkludering Deltagande i form av rehabilitering inom socialt arbete Empowerment en deltagandeförmån för många Empowerment en motivering för deltagande för endast få
"erfarenhetsexpertis är en bra beskrivning av att styrande och motstånd är ömsesidiga beroendeformer av makt" "å ena sidan behöver projektadministrationen deltagarnas fria, kritiska sanningsberättande för att legitimisera deras administrativa makt"	Erfarenhetsexpertis som både styrande och motstånd, innebär ömsesidiga beroendeformer av makt Fri och kritisk sanningsberättande för att legitimisera administrativ makt Deltagarnas kritik utnyttjas/ används till att	Styrande inom erfarenhetsexpertis Motstånd inom erfarenhetsexpertis Deltagarkritik används för att stärka administrativ makt	Maktberoende Deltagandekritik	Maktmotstånd Kritiskt deltagande

<p>" å andra sidan eftersträvar admin. att utnyttja deltagarnas kritik för att tjäna endast de syften som bäst passar admin., förser deltagarna med en poäng av vederläggning, på vilken de kan konstruera deras alternativa sätt att vara"</p>	<p>tjäna administrationens syften</p> <p>Administrationen konstruerar deltagarnas sätt att vara</p>	<p>Administrationen konstruerar deltagarnas sätt att vara</p>	<p>Makt</p>	<p>Makt</p>
<p>"erfarenhetsexperter strukturerar sina roller som möjliggörare för delaktighet inom mental- och missbrukarvård"</p> <p>"erfarenhetsexperter positionerar sig som öppnare av klientens erfarenhetsvärld"</p> <p>"erfarenhetsexperter strukturerar sin egen roll som möjliggörare för delaktighet, som förebild för klienten..."</p> <p>".. som närstående till klienten</p> <p>"... som förmedlare mellan klient och professionell"</p>	<p>Erfarenhetsexperter strukturerar sina roller som möjliggörare för delaktighet för klienten.</p>	<p>Strukturerade roller för erfarenhetsexperter möjliggör delaktighet</p>	<p>Strukturerade erfarenhetsexpert-roller möjliggör delaktighet</p>	<p>Strukturerade erfarenhetsexpert-roller möjliggör delaktighet</p> <p>Roller i förändring</p>
<p>"... en dåligt fungerande växelverkanssituation med professionell kan ses som en personlig erfarenhet av att hamna i en underordnad situation i förhållande till professionella inom servicesektorn"</p> <p>"... erfarenhetsexpertens sårbara och otrygga ställning som en del av servicesystemet. Erfarenhetsexpertens kunskap och skicklighet används, men då han hamnar i underordnad ställning besvaras nödvändigtvis inte hans begäran om hjälp"</p>	<p>Dålig växelverkan med professionell kan leda till en underordnad situation</p> <p>Erfarenhetsexperten har en sårbar och otrygg ställning</p> <p>I underordnad ställning blir erfarenhetsexpertens begäran om hjälp besvarad.</p>	<p>Erfarenhets-expertens underordnade situation/position</p> <p>Sårbarhet och otrygghet</p> <p>Underordnads begäran om hjälp blir obesvarad</p>	<p>Underordnad roll</p> <p>Inte påverkans möjlighet eller makt att påverka/bestämma?</p> <p>Otrygg och sårbar roll/ställning</p> <p>Maktlöshet</p>	<p>Maktlöshet</p> <p>Roller i relation till vem bestämmer</p> <p>Otrygghet</p> <p>Sårbarhet</p>
<p>".. att erfarenhetsexperten inte är en jämlik aktör i förhållande till professionella"</p>	<p>Ojämlighet mellan erfarenhetsexpert och professionell</p>	<p>Ojämlika roller</p>	<p>Ojämlika roller</p>	<p>Roller i förändring</p>

<p>"dubbelroll i servicesystemet. en fungerar både som social sakkunnig och som erfarenhetsexpert."</p> <p>"... erfarenhetsexperter kan inte påverka beslutsfattande på arbetsplatsen och inte utveckla tjänster så som de skulle önska. Erfarenhetsexpertens position blir servicesystemets marionetter"</p> <p>"erfarenhetsexperter behövs, men de har inte en officiellt accepterad ställning inom social – och hälsoservicesystemet"</p>	<p>Erfarenhetsexperter har en dubbelroll som social sakkunnig och som erfarenhetsexpert.</p> <p>Inte påverkans-möjligheter</p> <p>Inte möjlighet att utveckla tjänster</p> <p>Behovet av erfarenhetsexperter</p> <p>Ingen officiell accepterad ställning inom social- och hälsovårdssystemet</p>	<p>Erfarenhetsexpertens dubbelroll</p> <p>Inte makt att påverka eller utveckla</p> <p>Ingen officiell ställning för erfarenhetsexperter inom social – och hälsovård trots behovet</p>	<p>Dubbelroll</p> <p>Maktlöshet</p> <p>Utan status/roll</p> <p>Maktlös position</p>	<p>Roller i förändring</p> <p>Maktlöshet</p> <p>Icke-officiell ställning/roll</p> <p>Maktlöshet</p>
<p>"... känslorferfarenheter har en helhetsomfattande betydelse i erfarenhetsexpertisutveckling"</p> <p>"känslprocesser innebär viktiga vändpunkter genom vilka erfarenhetsexpertis utvecklas till en ny nivå"</p> <p>"emotionell erfarenhetsexpertis"</p>	<p>Utveckling av erfarenhetsexpertis bygger på känslorferfarenheter.</p> <p>Utveckling av erfarenhetsexpertis bygger på en personlig emotionell process</p> <p>Emotionell erfarenhetsexpertis</p>	<p>Erfarenhetsexpertis utvecklas genom en personlig emotionell process</p>	<p>Erfarenhets-expertis uppnås genom en personlig emotionell process</p>	<p>Erfarenhets-expertis uppnås genom personlig utveckling</p>